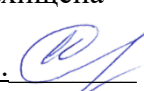

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
 В.О. Кудлай
(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)
«18» 11 2025 р.

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНІ: НОРМАТИВНЕ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Керування документаційними процесами та
розвиток цифрової громади»
Косенка Станіслава Ігоровича
Науковий керівник:
Петрова Ірина Олександрівна,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри інформаційної діяльності
Рецензент:
Гедьо Анна Володимирівна, доктор
історичних наук, професор, завідувач кафедри
історії України Київського університету імені
Бориса Грінченка

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою 77С добре
Секретар ЕК Петрова І.О.
«18» 12 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Цифровізація архівної справи в сучасній Україні	8
1.1. Сутність архівної справи	8
1.2. Напрями цифровізації архівної справи	18
Висновки до розділу 1	31
Розділ 2. Нормативне забезпечення цифровізації архівної справи	33
2.1 Діяльність органів влади у визначенні та реалізації державної політики у сфері архівної справи, її цифровізації	33
2.2 Нормативно-правові акти та стандарти з архівної справи в сучасній Україні	43
Висновки до розділу 2	50
Розділ 3. Науково-методичне забезпечення цифровізації архівної справи в сучасній Україні	52
3.1. Діяльність наукових установ з питань розвитку архівної справи	52
3.2. Документно-інформаційний масив наукових праць з проблем цифровізації архівної справи в Україні	60
Висновки до розділу 3	68
Висновки	70
Список використаних джерел	73

ВСТУП

Цифровізація архівної справи є одним з пріоритетних напрямів трансформацій, що відбуваються в українській державі, суспільстві. На сьогодні можна виокремити декілька маркерів **актуальності теми** кваліфікаційної роботи.

По-перше, адаптація архівного законодавства до стандартів Європейського Союзу, зокрема у сфері збереження, доступу та цифровізації документів. Євроінтеграційний курс України зумовлює потребу гармонізації національної нормативно-правової бази з європейськими принципами управління документальною та культурною спадщиною, які ґрунтуються на забезпеченні відкритості інформації, захисті персональних даних, довгостроковому збереженні документів і розвитку цифрових архівних сервісів.

По-друге, масштабні ризики для збереження документальної спадщини спричинені російсько-українською війною (з 2014 р. до сьогодні), що потребує оновлення норм щодо захисту, релокації та оцифрування архівних фондів, а також роботи архівів у прифронтовій зоні.

По-третє, розвиток цифрових технологій потребує оновлення правових актів щодо електронних архівів, електронних архівних документів, їхнього зберігання, верифікації та довгострокової архівації.

В-четверте, зростання суспільного запиту на відкритість і доступність архівної інформації підкреслює потребу у формуванні єдиного цифрового архівного середовища, здатного забезпечити зручний і безпечний доступ до документів Національного архівного фонду.

В-п'ятих, особливої значущості набуває своєчасна наукова реакція на процеси цифровізації архівної справи, що зумовлює необхідність комплексного дослідження нормативно-правових, організаційних і методичних аспектів цифрової трансформації архівної галузі України.

Об'єктом дослідження є цифровізація архівної справи в сучасній Україні.

Предметом дослідження є нормативне та науково-методичне забезпечення архівної справи в Україні, зокрема її цифровізації.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз нормативного та науково-методичного забезпечення цифровізації архівної справи в сучасній Україні.

Поставлена мета може бути досягнута шляхом вирішення наступних дослідницьких **завдань**:

- розкрити сутність архівної справи;
- визначити напрями цифровізації архівної справи в Україні;
- сформулювати уявлення про діяльність органів влади у визначенні та реалізації державної політики у сфері архівної справи, її цифровізації;
- проаналізувати нормативно-правові акти та стандарти з архівної справи в сучасній Україні;
- розкрити результати діяльності наукових установ з питань розвитку архівної справи;
- проаналізувати документно-інформаційний масив наукових праць з проблем цифровізації архівної справи в Україні.

Стан дослідження теми. Питанням впровадження та використання цифрових технологій в архівній справі України, присвятили свої публікації Балишев М., Андреев Т., Голубкіна Г., Василенко Д., Бутко Л., Дідух Л., Залеток Н., Чорноморець Є., Калакура Я., Ковтанюк Ю., Палієнко М., Пуківський Ю., Артеменкова О. та ін.

Проте, публікаційна активність відносно нормативного регулювання цього процесу та його науково-методичного забезпечення не є високою. Обрана проблема ще не була предметом комплексного дослідження.

Джерельну базу кваліфікаційної роботи складають нормативно-правові акти такі як: Закони України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Правила роботи архівних установ України», «Положення про

умови зберігання документів Національного архівного фонду», «Положення про організацію роботи архівів», «Порядок проведення Державною архівною службою України перевірок стану архівної справи в державних архівах областей, міста Києва, галузевих державних архівах, архівних відділах районних державних адміністрацій, архівних відділах міських рад», «Типове положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації», «Типове положення про секретний архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації», «Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів», «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях», «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання», «Деякі питання документування управлінської діяльності», ДСТУ 2732:2023.

Уявлення щодо методичного забезпечення сформували методичні рекомендації з питань цифровізації архівної справи, розроблені здебільшого Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства.

До джерельної бази увійшли звітні документи Державної архівної служби України за 2020-2024 роки, а також дисертації, наукові публікації в періодичних виданнях.

В якості джерела інформації були використані веб-сайти Міністерства цифрової трансформації України, Державної архівної служби України, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Центрального державного історичного архіву України, м. Київ, журналів «Архіви України», «Бібліотекознавство. Документознавство.

Інформологія», «Українській журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» та ін.

Багаторівневість поставленої наукової проблеми вимагає комплексного та міждисциплінарного підходу до її вирішення, комбінації як загальнонаукових принципів та **методів** дослідження, так і спеціальних.

Системний аналіз є ключовим у розкритті сутності архівної справи. Інформаційний аналіз – для з'ясування, які нормативно-правові акти регулюють організацію архівної справи, зокрема процес її цифровізації, а також для вивчення тексту цих документів.

Контент-аналіз використано для охарактеризування документно-інформаційного масиву публікацій, дозволяючи систематизувати та аналізувати інформацію для виявлення тенденцій та ключових тем.

Метод узагальнення використано для систематизації інформації про зміни в нормативному забезпеченні галузі та визначенні домінантних тенденцій в наукових дослідженнях, а також сформовано узагальнене бачення ролі методичного забезпечення на функціонування архівної системи.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування матеріалів кваліфікаційної роботи у навчальному процесі на спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа / В 13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа під час викладання навчальних дисциплін архівознавчого циклу, а також при розробці перспективних спецкурсів пов'язаних з архівознавством, архівною справою.

Результати дослідження пройшли **апробацію** на III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі» (Київ, 23 жовтня 2025 р.), представлена доповідь на тему «Трансформації нормативного забезпечення організації архівної справи в сучасній Україні». У якості апробації відзначимо також тези на Декаду студентської науки Маріупольського державного університету, що відбудеться 02-13 березня 2026 року. Також взято участь у XI Всеукраїнській науково-практичній конференції

студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених «Бібліотека, книга та медіа в сучасній культурі» (Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м.Київ, 27 листопада 2025 р.) з темою доповіді «Методичне забезпечення архівної справи в сучасній Україні».

Підтвердженням апробації основних положень стали 2 **публікації**, з них 1 тези доповіді, підготовлені та надруковані за результатами участі у науково-практичній конференції та 1 тези (Декада студентської науки-2026), що подані до друку.

РОЗДІЛ 1

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

1.1. Сутність архівної справи

Існування держави, суспільства, системи, людини, її розвиток матиме позитивні результати не тільки за рахунок відповідності сучасним умовам, технологіям, а й з врахуванням знань про свою історію, культуру, ретельного збереження пам'яті свого коріння, походження, становлення. Інформація передається від покоління до покоління, і найкращий варіант цієї передачі – це документ. Унікальні, цінні документи минулого та сучасності повинні: по-перше, зберігатись у відповідних умовах, бути захищеними від загроз їх пошкодження, фальсифікації, втрати; по-друге, зібрані, сформовані так, щоб їх можна було оперативно знайти; по-третє, бути доступними для дослідників, громадян, установ і держави. За ці процеси відповідає архівна справа.

В Україні у 2023 році був оновлений термінологічний апарат архівної справи на рівні ДСТУ 2732:2023, відповідно до якого архівна справа – це сфера життєдіяльності суспільства, що охоплює наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання діяльності юридичних і фізичних осіб, пов'язані з нагромадженням, облікуванням, зберіганням архівних документів та використанням інформації, яка в них міститься [24, с.2].

Принципами архівної справи є:

- принцип походження (принцип фондової належності) – документи зберігаються в установах, органах влади, в яких були створені, що дозволяє зберігати цілісність архівних фондів та контекст їх виникнення;
- принцип недоторканності фонду (принцип цілісності) – архівний фонд не можна змішувати з іншими фондами; його структура та склад мають залишатися незмінними;

- принцип системності та комплексності – документи розглядаються як частина цілісної системи, пов’язаної між собою за змістом, функціями й походженням;

- принцип історизму – документи оцінюються й описуються з урахуванням історичного контексту, часу й умов їх створення;

- принцип науковості – усі дії з документами (від експертизи цінності до описування) здійснюються на основі наукових підходів та методик;

- принцип правової регламентації – архівна діяльність базується на нормах, встановлених відповідними правовими актами, зокрема Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»;

- принцип доступності та відкритості – громадяни мають право доступу до архівних документів, за винятком тих, що містять таємну або персональну інформацію з обмеженим доступом;

- принцип збереження – архіви зобов’язані забезпечувати довготривале фізичне та цифрове збереження документів, включно з реставрацією, консервацією та оцифруванням;

- принцип єдності архівного фонду країни – документи, що мають історичну цінність, становлять єдиний Національний архівний фонд (далі – НАФ) незалежно від місця їх зберігання.

Саме формування, облік, зберігання і використання НАФ є головним завданням для архівної галузі. НАФ – сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя Українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації [66]. НАФ – це частина культурної спадщини не тільки української, а й світової. Сьогодні, як ніколи раніше, питання захисту та збереження НАФ є актуальним для України. Це є збереженням нашої національної пам’яті. Для культурної спадщини світового рівня документи, що складають НАФ, мають значення через призму культурних цінностей не тільки українського народу, а й інших народів, які мешкають на території України.

Юридичні та фізичні особи зобов'язані забезпечувати збереженість НАФ та сприяти його поповненню [66].

НАФ – це не просто здобуток архівної галузі, це можна вважати одним з маркерів незалежності України. Ще у 1918 році, за часів гетьмана П. Скоропадського, розроблявся проєкт архівної реформи, в якому важливе значення відігравало створення Національного архіву Української Держави з підпорядкованими йому архівами та архівними комісіями на місцях, заснування фахових навчальних закладів [45, с.97]. За доби Директорії УНР «...В. Модзалевський подав головноуправляючому справами мистецтв і національної культури доповідну записку, в якій переконував в необхідності архівної реформи та її основні засади: 1) концентрація архівних фондів у відомстві ГУСМНК; 2) законодавче закріплення державної власності на документи; 3) створення НА на базі Київського центрального архіву зі збільшенням штатів і надання відповідного приміщення; 4) надання характеру державних установ зі збільшенням складу співробітників архівним комісіям у Чернігові, Полтаві, Катеринославі, Сімферополі; 5) створення міжвідомчої комісії для докладного розроблення всіх питань, пов'язаних з архівною реформою; 6) забезпечення збереженості приватних архівних і книжних колекцій шляхом передачі їх губерньським архівним комісіям» [там само, с. 98].

На жаль, програму архівної реформи, зокрема створення Національного Архіву, не вдалося реалізувати ні урядові П. Скоропадського, ні Директорії УНР.

До основних процесів організації архівної справи відносяться:

- експертиза цінності документів;
- комплектування архіву;
- описування архівних документів;
- організація архівних документів;
- облік документів в архіві;
- забезпечення збереженості архівних документів;

- користування архівними документами;
- формування довідкового апарату архіву;
- науково-дослідна та методична робота архівних установ;
- інформатизація, цифровізація архівної справи.

Процес підготовки та передачі на архівне зберігання починається з експертизи цінності документів. Сутність цього процесу полягає в усебічному вивченні документів з метою внесення їх до НАФ або вилучення з нього, проведення грошової оцінки документів НАФ, віднесення їх до унікальних і встановлення строків зберігання документів, що не підлягають внесенню до НАФ [63]. ДСТУ 2732:2023 встановлено термін «експертування цінності документів». Проте, визначення цього терміну залишає своє смислове наповнення таким же як було зафіксовано в «Правилах роботи архівних установ України». Здійснення експертизи цінності документів може бути викликано поточною виробничою потребою або екстреною необхідністю. У першому випадку власник архівних документів звертається до відповідного архіву з письмовим запитом на внесення або вилучення документів з НАФ. У другому випадку невідкладність вивчення документів обумовлена виникненням загрози знищення або значного погіршення стану архівних документів; наявністю архівних документів, від часу створення яких минуло понад 50 років; намірами здійснити відчуження архівних документів; намірами вивезти архівні документи за межі України [там само]. Забороняється знищення документів без проведення експертизи цінності документів. Визначають унікальність документів експертні комісії, які представлені чотирма видами за рівнями архівів (згідно з системою архівних установ) та установ, що здійснюють збереження документів з особливою історичною або культурною цінністю (музеї, бібліотеки).

Сьогодні однією з цілей експертизи цінності документів є формування електронних колекцій. Особливо цінні документи відбираються для створення електронних копій, формуючи електронні колекції та інтернет-експозиції.

Метою комплектування архіву є систематичне поповнювання архіву архівними документами відповідно до його профілю [24, с.12]. Процедура відбувається за плановим графіком. Архів на підставі рішення експертної/експертно-перевірної комісії укладає списки джерел комплектування та інших юридичних і фізичних осіб, що перебувають у зоні його комплектування [63]. Аспектами комплектування архіву є встановлення джерела надходження (юридична чи фізична особа), визначення, яку саме цінність мають документи, прийняття документів в архів, створення репрезентативного фонду.

Описування архівних документів (надання інформації про зміст документів), організація архівних документів (фізичне та логічне впорядкування), облік документів в архіві (офіційний контроль за кількістю та рухом) – процеси, що мають кожний своє значення, але пов'язані з упорядкуванням і роботою з документами.

Архів як один з документних фондів суспільства має бути доступним для користувачів. Використання ретроспективної інформації має своє значення для правового, соціального захисту людини, прийняття управлінських рішень, проведення наукових досліджень тощо. Користування архівними документами – регульоване нормативно-правовими актами ознайомлювання з архівними документами та їхньою документною інформацією прочитанням, прослуховуванням, прогляданням [24, с.17]. Задля реалізації доступу до архівних документів в архівах організовані читальні зали. Також здійснюється виконання запитів громадян, видача копій та довідок; консультування користувачів.

Вищевказаний процес має бути оперативним, тому в архіві формують довідковий апарат, розробляють чітку систему навігації. Складають довідковий апарат описи фондів, путівники, каталоги, огляди, електронні бази пошуку.

Розроблення основних правил організації архівної справи, вдосконалення технологічних процесів, пов'язаних з нагромадженням,

обліком, зберіганням, використанням архівних документів, популяризація документальної спадщини здійснюється архівними установами на підставі наукового підходу. Проведення архівами наукових досліджень, методичної роботи в галузі архівознавства, наукових конференцій, семінарів, круглих столів є одними з напрямів їх діяльності. Важливою ланкою наукової роботи архівних установ є науково-інформаційна діяльність, що охоплює публікацію документів, підготовку архівних довідників з метою задоволення потреб суспільства у повноцінній та неупередженій ретроспективній документній інформації [46].

На нашу думку, основним процесом в архівній справі є збереження (забезпечення фізичної довговічності) архівних документів шляхом створення належних умов їх зберігання, проведення реставраційно-профілактичних і консерваційних робіт, виготовлення страхового фонду на випадок нищення оригіналів унаслідок природних, соціальних або техногенних катаклізмів. В «Правилах роботи архівних установ України» розділ, що встановлює вимоги до зберігання архівних документів, регулює такі аспекти:

- створення оптимальних умов зберігання архівних документів;
- видавання документів з архівосховища;
- переміщення та транспортування документів;
- контроль наявності, стану і руху архівних документів;
- організація розшуку документів, не виявлених під час перевіряння наявності;
- контроль фізико-хімічного та технічного стану архівних документів;
- спеціальне фізико-хімічне та технічне оброблення документів;
- створення та організація зберігання страхового фонду документів;
- страхування архівних документів;
- організація роботи архіву під час надзвичайних ситуацій.

Оптимальні умови для зберігання архівних документів створюють шляхом:

- будівництва, реконструкції і ремонту будівель та приміщень архіву;
- обладнання будівель і сховищ технічними засобами для створення і підтримання температурно-вологісного, світлового, санітарно-гігієнічного, протипожежного і охоронного режимів зберігання архівних документів;
- застосування спеціальних засобів зберігання і переміщення архівних документів (стелажі, шафи, сейфи, коробки, папки, візки тощо) [63].

Зазначимо, що реалії сьогодення потребують нових форматів зберігання архівних документів. Дієвими є оцифрування документів, а також використання захисних споруд, підземних або напівпідземних приміщень. І це не лише від температурних коливань, а й від можливих воєнних ризиків.

Важливим показником організації архівної галузі є наявна система архівних установ.

В сучасній Україні вона розбудована відповідно статі 23 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства;
- центральні державні архіви України;
- галузеві державні архіви;
- Державний архів в Автономній Республіці Крим;
- місцеві державні архівні установи;
- архівні установи органів місцевого самоврядування;
- архівні підрозділи державних наукових установ, музеїв та бібліотек;
- архівні підрозділи державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ та організацій;
- архівні підрозділи об'єднань громадян, релігійних організацій, а також підприємств, установ та організацій, заснованих на приватній формі власності;

- архівні установи, засновані фізичними особами та/або юридичними особами приватного права;
- науково-дослідні установи, а також підприємства та організації у сфері архівної справи і діловодства.

За даними Державної архівної служби України, представлені на сайті, до її сфери управління належить 7 центральних державних архівів, 3 центральні державні архівні установи, 7 спеціальних установ страхового фонду документації, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства і Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії [41]. На рисунках 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 представлені цифрові показники мережі архівних установ України та їх укомплектованості кадрами станом на 01.01.2023, джерелом яких є сайт Державної архівної служби України [20].

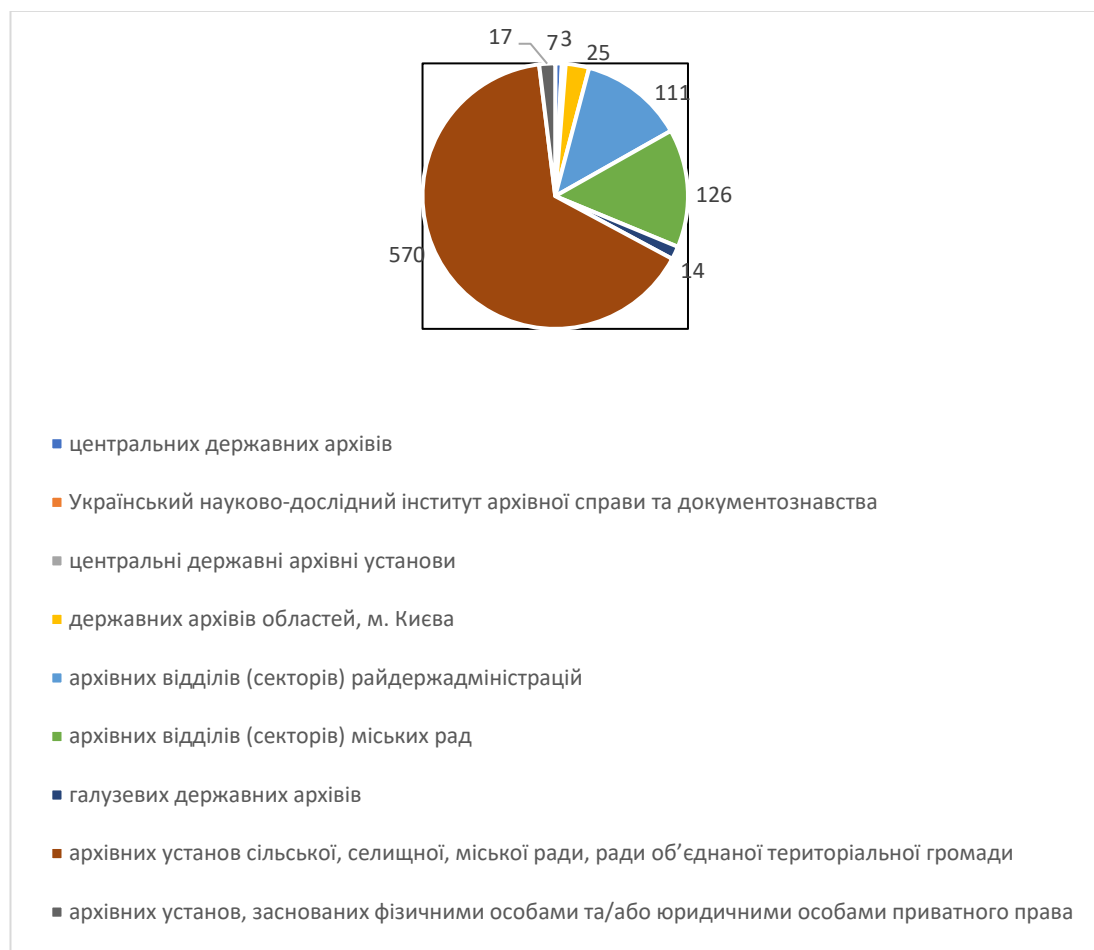

Рис. 1.1. Мережа архівних установ України (874 одиниці) станом на 01.01.2023.

До 24 лютого 2022 р. архівна мережа України налічувала 2284 установи. З них 9 центральних державних архівів, 4 науково-дослідні та інші центральні державні архівні установи, 24 державних архіви областей та державний архів в Автономній Республіці Крим, 2 державні архіви міст Києва та Севастополя, 2 міські архіви, 468 архівних відділів (секторів) райдержадміністрацій, 134 архівних відділів (секторів) міських рад, 12 галузевих архівів та 1628 трудових архівів, створених при міських, районних, сільських та селищних радах [20].

Архівна мережа України зазнала значного скорочення за рахунок російсько-української війни, зокрема повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Це вразило міські архіви, архівні відділи (сектори) райдержадміністрацій, архівні відділи (сектори) міських рад, трудові архіви, створених при міських, районних, сільських та селищних радах, а особливо ті, що існували раніше до окупації населеного пункту або його знаходження в так званій «сірій зоні». Кількість центральних державних архівів України скоротилась з 9 до 7 одиниць відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 червня 2022 р. № 732 «Про оптимізацію системи центральних державних архівів» [68].

Таблиця 1.1.

Кількість центральних державних архівів України

Кількість центральних державних архівів України до 2022 року	Кількість центральних державних архівів України після оптимізації 2022 року
1. Центральний державний науково-технічний архів України	1. Центральний державний науково-технічний архів України
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів	2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів
3. Центральний державний історичний архів України, м. Київ	3. Центральний державний історичний архів України, м. Київ
4. Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного	4. Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів (об'єднання Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного та Центрального державного електронного архіву України)
5. Центральний державний електронний архів України	5. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
6. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України	6. Центральний державний архів громадських об'єднань України
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України	6. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (об'єднання Центрального державного
8. Центральний державний архів зарубіжної україніки	

9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України	архіву громадських об'єднань України та Центрального державного архіву зарубіжної українки)
	7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

Збільшилась кількість галузевих державних архівів унаслідок утворення Галузевого державного архіву воєнної розвідки для постійного зберігання архівних документів розвідувального органу Міністерства оборони та інших суб'єктів системи воєнної розвідки відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26 січня 2022 року № 62 «Про утворення Галузевого державного архіву воєнної розвідки». При цьому статус юридичної особи мають 8 із 14 галузевих державних архівів [41].

Укомплектованість архівних установ кадрами становить близько 90%.

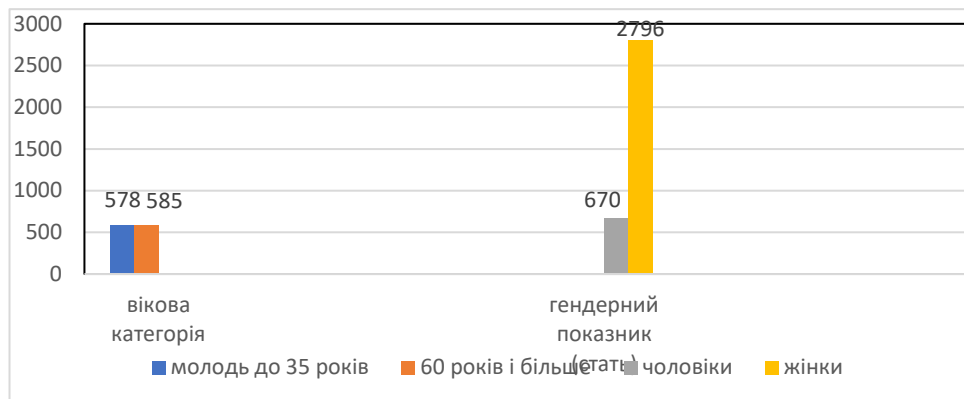

Рис. 1.2. Укомплектованість архівних установ кадрами за показниками вікова та гендерна (стать) категорії.

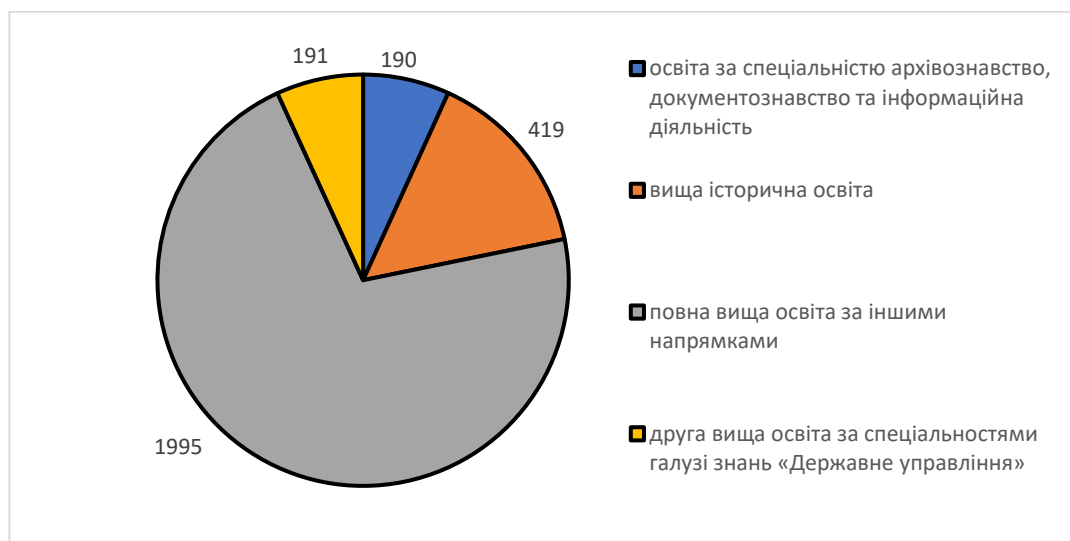

Рис. 1.3. Укомплектованість архівних установ кадрами за показником наявності вищої освіти.

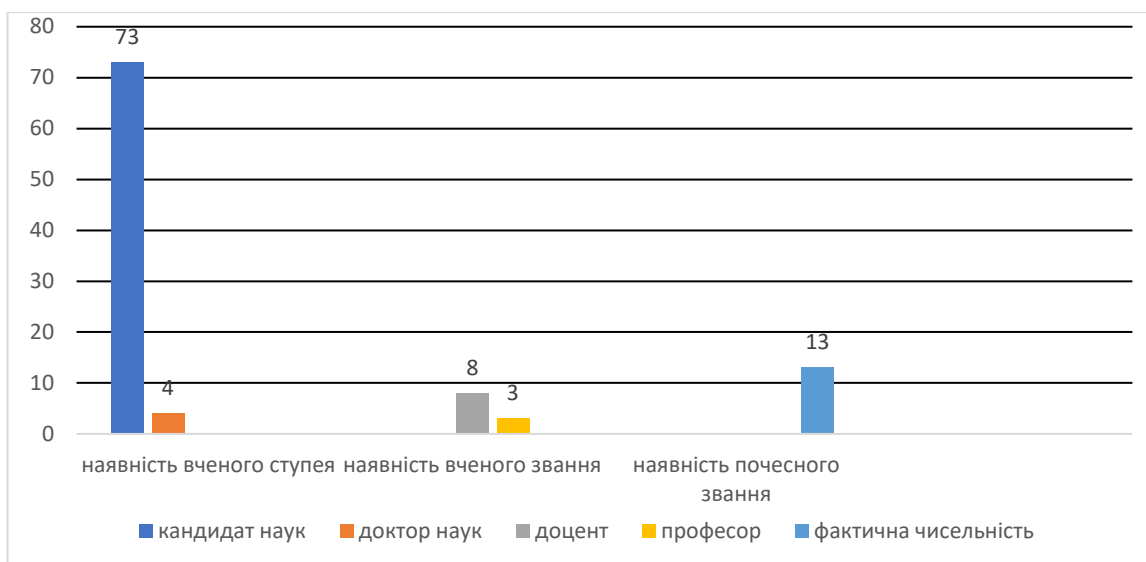

Рис. 1.4. Укомплектованість архівних установ кадрами за показниками наявності вченого ступеня, вченого та почесного звання.

У контексті викликів сьогодення система архівних установ в Україні потребує оптимізації та модернізації з урахуванням інтересів архів, які релаковані, а також зміцнення кадрового забезпечення.

1.2. Напрями цифровізації архівної справи

Початок розбудови інформаційного суспільства тема не цього століття. Проте, саме в ХХІ сторіччі це стає надзвичайно актуальним. Суспільство, в якому впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх напрямках життєдіяльності є пріоритетним показником ефективного розвитку, стає цілю для української держави. Так, в 2007 році був прийнятий Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», який встановлював: «Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал,

сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя» [69]. На момент прийняття цього Закону бэкграунд України (школа кібернетики з світовою відомістю; розробленні та прийняті на законодавчому рівні концепція та програма інформатизації; запроваджені інформаційно-комунікаційні технології, інформаційно-аналітичні системи різного рівня та призначення) не закривав питання відповідності світовим стандартам розбудову інформаційного суспільства в Україні. Відносно архівної справи досягнення вказаних стратегічних цілей в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», а саме: створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля; збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, – мали розпочати модернізацію архівної галузі.

Поступово нагальними питаннями стають наступні: електронне документування, електронний документообіг, збереження інформації на різних носіях інформації, в тому числі і в електронному вигляді, оцифрування архівних документів.

В 2014 році для держави та для всіх її галузей діяльності викликом стала агресія РФ. Архівна галузь, система архівних установ зазнає втрат у вигляді документальної, культурної спадщини, що залишилась в архівах, бібліотеках, музеях, установах, органах влади на території анексованого Криму та окупованих частин Донецької та Луганської областей. Загострюється питання збереження архівних документів. Посилюється питання необхідності оцифрування архівних документів. Цифровізація архівної справи стає нагальним питанням.

Окрім цього, новий виток в питанні самостійності українського архівознавства. Його підіймає Ярослав Калакура в своїй статті «Українське архівознавство: критерії національного», в якій надає визначення українському архівознавству в такій інтерпретації: «українське архівознавство

– система наукових знань, тісно пов'язана з українською історичною наукою, джерелознавством, археографією, спеціальними історичними дисциплінами, що вивчає історію, теорію, методологію і технологію архівної справи в Україні та за рубежом, з'ясовує закономірності її розвитку, досліджує та популяризує інформаційні ресурси архівів» [32, с.18]. Автор виокремлює п'ять критеріїв, які критерії відрізняють українське архівознавство від інших національних архівознавств:

1) українська архівістика (теорія і практика) має давню історію і самобутні традиції, становлення яких пов'язане з Києво-Руською державою як державою українського народу;

2) українська етнічність і відповідна самоідентифікація архівознавців, їх походження із українських теренів або тривала робота на них і прихильне ставлення до української архівної справи як на материковій Україні, так і в діаспорі;

3) домінування серед оприлюднених архівознавцями праць, документальних збірників матеріалів і сюжетів, що стосуються українських архівів та їх ресурсів.

4) спроможність архівознавців максимально прислужитися українському народу, його національному проекту;

5) пізнаваність українського архівознавства в світі шляхом презентації наукових досліджень за рубежом, публікації архівних документів, оприлюднення в мережі Інтернет, участі у міжнародних конференціях, міжнародному співробітництві, у т. ч. у Міжнародній раді архівів [32, с.18-19].

Калакура Я. відзначає, що українське архівознавство має зосередити свою увагу на модернізації архівної справи за рахунок реформування системи архівних установ, спираючись на міжнародні стандарти та інформатизацію.

Актуальність цифрової трансформації напрямів життєдіяльності українського суспільства зростає в другому десятиріччі XXI сторіччя. Ці трансформації сприймаються як потужні зміни в роботі організацій, держави

чи суспільства і не тільки як автоматизація поточних процесів, а як створення нових моделей взаємодії, управління та надання послуг.

Цифровізація – це використання можливостей онлайн та інноваційних цифрових технологій усіма учасниками економічної системи – від окремих людей до великих компаній та держав [50].

До факторів, що визначають суть цифрових трансформацій відносяться:

- оптимізація процесів (впровадження електронного документообігу, онлайн-сервісів, електронних платежів тощо);
- зміна підходів до управління (гнучкість організації процесів, якість прийняття рішень, зменшення бюрократії);
- покращення якості послуг (електронні черги, онлайн-реєстрації, персоналізовані пропозиції тощо);
- зростання прозорості та підзвітності (відкриті дані, електронні тендери (Prozorro), цифрові реєстри);
- нові можливості для економіки (розвиток ІТ-сектору, цифровий бізнес, віддалена робота, електронна комерція, стартапи тощо);
- зміна культури та способу мислення (цифровий спосіб взаємодії: онлайн-комунікація, цифрові навички, відкритість до інновацій).

Панкратова О. М., аналізуючи позитивний вплив цифровізації, зупиняється на економічних та соціальних вигодах:

- економічні вигоди – суттєвий внесок в економічне зростання (наприклад, великий стрибок був у запровадженні Додатку «Дія», завданням якого зробити процес надання державних послуг швидким, прозорим і позбавити людей від непотрібної бюрократії (можливість отримувати послуги від держави в режимі онлайн замість того, щоб годинами вистоювати черги до кабінетів чиновників); ріст числа робочих місць у 3-5 разів (зростання числа фрілансерів); приріст продуктивності праці; прискорення темпів зростання малого і середнього бізнесу;

– соціальні вигоди – ідея включення усіх верств населення, незалежно від їх фізіологічних особливостей, до загальної системи і зниження рівня бідності; підвищення доступності і якості медичного обслуговування (запис до лікаря в онлайн-режимі, не виходячи з дому, наявність особистого кабінету в системі helsinki.me, переведення результатів обстеження (діагнозів) у цифровий формат); зниження вартості і підвищення доступності онлайн освіти (наприклад, за допомогою курсів на сайті prometheus.org.ua можна опанувати актуальні навички від кращих викладачів на найбільшій освітній платформі); зниження негативного впливу на навколишнє середовище (наприклад, менше поїздок автомобілем, покупка меншої кількості одягу, зменшення кількості виробництва паперів); скорочення рівня злочинності, підвищення доступності фінансових сервісів, безпечність дорожнього руху [50].

Безпосередньо для України цифрова трансформація має особливе стратегічне значення, оскільки впливає не лише на економічний розвиток, а й на безпеку, незалежність держави та якість життя громадян. 2014 рік (анексія Криму, окупація частини Донецької та Луганської областей), потім повномасштабне вторгнення 2022 року, загострення російсько-української війни визначає цифрові технології для України як критично важливі. Через призму аспекту державної безпеки система «Дія» дозволила зберегти доступ громадян до документів і послуг під час війни, цифровізація державних реєстрів підвищує їхню захищеність, технології дронів, супутникові дані, штучний інтелект зміцнюють обороноздатність. Чисельне збільшення такої соціальної категорії як внутрішньо переміщені особи поставило питання їх реєстрації, соцвиплати та допомоги не тільки через управління соціального захисту, а через «Дію». Затребуваними є цифрові сервіси для військових та ветеранів.

Важливе значення для держави має цифровізація архівної справи. Це на сьогодні більше, ніж модернізація, це питання національної безпеки. Для України цифровізація архівів – це збереження історичної, національної пам'яті в першу чергу, своєї ідентичності, а також підвищення прозорості держави та

створення сучасної інфраструктури, яка забезпечує надійність та доступність архівних документів у будь-яких умовах.

Щодо значення цифровізації архівних установ в Україні, що вона забезпечує, дозволяє, чому сприяє, пропонуємо розглянути через низку аспектів:

- захист національної спадщини під час війни (архіви на тимчасово окупованих територіях або тих, що наближені до лінії фронту, перебувають під загрозою знищення; цифрування дозволяє створити резервні копії у безпечних дата-центрах; цифрові реєстри не піддаються фізичному руйнуванню та пожежам);

- створення єдиного цифрового простору архівних даних (наявність єдиного електронного реєстру; архівні документи уніфіковані за стандартами; доступні через одну платформу; оцифровані за єдиними вимогами);

- прозорість та відкритий доступ для громадян (доступ до цифрових копій без необхідності фізичного відвідування архіву; можливість переглядати документи 24/7; зручні онлайн-пошукові системи);

- автоматизація архівних процесів (електронний облік фондів; автоматична реєстрація надходжень та запитів; електронні описи, каталоги та інвентарні картки; швидший пошук потрібних одиниць зберігання);

- юридична значимість цифрових документів (довгострокове електронне зберігання документів із цифровим підписом; відсутність потреби зберігати окремі паперові дублікати; створення цифрових справ, які є повноцінним доказом у судових процесах);

- підвищення кібербезпеки та надійності даних (захищати документи від несанкціонованого доступу; створювати багаторівневі системи резервного копіювання; відслідковувати всі зміни у документах);

- збереження та популяризація історичної пам'яті (проводити онлайн-виставки; робити документи доступними для широкої аудиторії; зберегти

унікальні фотографії, рукописи, карти, аудіо- та відеоматеріали; створювати цифрові колекції);

– гармонізація з європейськими стандартами (перехід на стандарти електронного архівування; довгострокові формати зберігання даних (PDF/A, XML); принципи відкритих даних (Open Data); модель управління інформацією відповідно до вимог Європейського Союзу).

Василенко Д. П., Бутко Л. В. виокремлюють наступні елементи архівної цифровізації:

- 1) створення єдиної електронної системи описів архівних фондів;
- 2) оцифрування масивів документів, що перебувають на зберіганні в архівній установі;
- 3) онлайн система подачі запитів від фізичних і юридичних осіб;
- 4) передача до архіву двох типів документів цифрового і паперового;
- 5) популяризація діяльності архівної установи на онлайн платформах [15, с.34].

У 2020 році на базі Центрального державного архіву громадських об'єднань України (сьогодні – Центральний державний архів громадських об'єднань та українці) був запроваджений Пілотний проєкт щодо створення єдиного інформаційного простору архіву «Archium/ Архіум». Мета - презентувати оцифровані документи, здійснювати їх пошук, а також робити замовлення через особистий кабінет користувача [93].

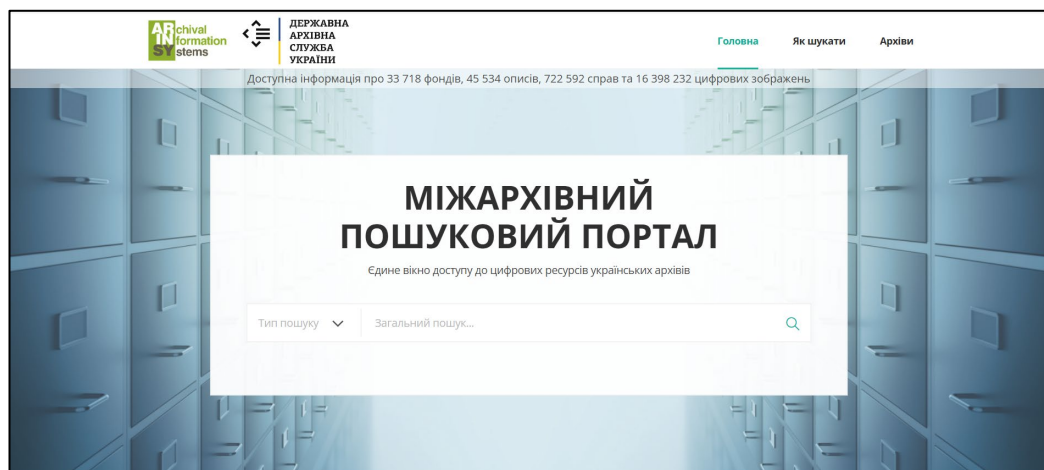

Рис. 1.5. Головна сторінка «Archium/ Архіум».

Цей вебсайт об'єднує у єдиному пошуковому просторі електронні ресурси державних архівів, а також окремі тематичні цифрові колекції документів, які працюють на платформі ARCHIUM. Пошук має гнучкі налаштування, є морфологічним та здійснюється за повними текстами довідкового апарату, представленого на локальних ресурсах, а саме: за назвами фондів, історичними довідками до них, анотаціями до фондів та описів, заголовками справ і документів, а також серед позицій покажчиків, що є аналогами традиційних архівних каталогів. Проєкт створено компанією «Архівні інформаційні системи» у співпраці з Державною архівною службою України [93].

На початку проєкту долучились Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний архів громадських об'єднань України, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, Державний архів Львівської області [3, с.168]. З часом кількість учасників збільшилась. Сьогодні на сайті зафіксовані:

1. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України;
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України;
3. Центральний державний архів громадських об'єднань та українці;
4. Центральний державний історичний архів України, м. Київ;
5. Державний архів Львівської області;
6. Цифровий архів Західноукраїнської народної республіки;
7. Центральний державний історичний архів України, м. Львів;
8. Державний архів Кіровоградської області;
9. Державний архів Київської області.

Зазначимо, що звичайному користувачу не до кінця зрозуміло як часто оновлюється інформація, наскільки цей проєкт має конкретні результати і чи є він діючим. На сайті є застаріла інформація. Наприклад, у вкладці «Як шукати» можна побачити наступне «Система українських державних архівів складається з 9 центральних, 24 обласних та 13 галузевих, державного архіву АР Крим та державних архівів міст Києва і Севастополя, а також 129 архівних

відділів РДА» [92]. Проте, після 24 лютого 2022 року загальні статистичні данні змінилися в бік скорочення.

На наш погляд, інформування про стан впровадження та використання подібних проєктів має бути не тільки зрозумілим фахівцям. У вказаному вище випадку було б корисним на самому сайті позначати поточний стан адміністрування сайту.

09 серпня 2023 р. Державна архівна служба України презентувала пілотний проєкт електронного архівування «е-Архів». Робота над проєктом є спільною з Міністерством юстиції України, Міністерством цифрової трансформації, EU Project Pravo-Justice. Розроблене програмне забезпечення має на меті постійно зберігати е-документи Національного архівного фонду України та державних інформаційних електронних ресурсів. Реалізація пілотного проєкту «е-Архів» дасть змогу здійснювати роботу з архівування електронних документів в органах влади (так званих «born digital documents»). Презентації цього проєкту передувало тестування модуля е-архіву, проведеного в системі електронного документообігу «АСКОД» (пакети електронних документів, створених в Міністерстві юстиції України, передані на архівне зберігання до архіву Мін'юсту та до Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву) [78].

Наступними кроками було визначено масштабування проєкту і створення в Україні мережі галузевих електронних архівів, створення єдиного дата-центру для зберігання всіх електронних документів, розробка методичних рекомендацій та проведення консультацій щодо використання цього програмного забезпечення.

Зауважимо, що за останні п'ять років, запроваджувались конкретні проєкти цифрових архівів в окремих галузях. Так, у 2021 році Національний банк України реалізує проєкт цифрового архіву в фінансовій галузі. З 2021 року він впроваджує інформаційну систему «Електронний архів НБУ» для автоматизації роботи з архівом і оцифрування архівних документів. У 2024 році Національний банк України планує розробити модулі, завдяки яким

можна буде обмінюватися електронними документами з архівом через особистий кабінет [25].

Взагалі, достатньо тривалий час термін «електронний архів» не був встановленим на законодавчому рівні та викликав дискусії серед науковців. На сьогодні електронний архів – сукупність організаційних, програмно-технічних засобів для збереження електронних документів, інших даних в електронній формі та надання доступу до них у формі, зрозумілій людині. Термін та визначення зафіксовані у ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять», а отже частина завдання виконана. На рівні наукових дискусій проблеми цифровізації архівної справи, зокрема термінології цього процесу, залишаються актуальними. Цікавою, на наш погляд, є думка Л. Філіпової про відмінність між поняттями «цифровий архів» та «електронний архів». Перший – це про цифрові джерела (оцифровані документи за встановленою процедурою та вимогами), а другий – це про збереження оцифрованих і електронних документів, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій [86, с. 10-11].

До основних функцій електронних архівів, на думку Н. Коржик, можна віднести: приймання документів / даних; архівне зберігання; управління даними; забезпечення доступу; адміністрування [37, с.36].

Найпоширенішими варіантами електронних архівів є:

- електронні архіви архівних установ;
  - електронні архіви установ і підрозділів підприємств та організацій;
  - електронні архіви відкритого доступу (репозитарії), а саме архіви закладів вищої освіти, бібліотек;
  - електронні архіви музейних колекцій;
  - електронні архіви тематичних чи галузевих колекцій;
  - електронні архіви певних сфер (банківські, медичні, юридичні тощо)
- [37, с.37].

Оцифрування масивів документів, що перебувають на зберіганні в архівній установі як елемент цифровізації архівної справи є процесом поточним, проте, дуже важливим, оскільки саме завдяки ньому формується цифровий архівний простір з переведених в електронних формат паперових масивів. Оцифрування архівних документів забезпечує кращий доступ, зберігання та управління інформацією. Зазначимо, що якість цього процесу залежить від наявності відповідних технологій та ресурсів, чіткого розподілення обов'язків між виконавцями, бо це складна колективна робота.

На сайті Державної архівної служби України представлені відкриті дані щодо оцифрування документів державними архівами. Це щомісячна онлайн-добірка, яка містить стислу інформацію щодо нових оприлюднених цифрових копій документів НАФ, довідкового апарату, описів тощо [19]. Дані надають всі центральні державні архіви, обласні державні архіви та державний архів міста Києва. Вивчаючи дайджест, можна відзначити, що українськими архівними установами здійснюється системна робота щодо оцифрування архівних документів.

Розглянемо елементи архівної цифровізації на прикладі діяльності найстарішого центрального державного архіву – Центрального державного історичного архіву України, м. Київ. Джерелом інформації став сайт архіву [89].

Рис. 1.6. Головна сторінка сайту Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України) є учасником проєкту «Archium/ Архіум». На сайті ЦДІАК України є спеціальна вкладка, яка дає можливість перейти на «Archium/ Архіум», саме на сторінку архіву (рис.1.7). Ресурс забезпечує повнотекстовий пошук за назвами фондів, історичними довідками та анотаціями до фондів і описів, а також заголовками справ. Показники імен, організацій та географічних назв є електронними аналогами традиційних карткових каталогів та надають додаткову інформацію дослідникам. Оцифровані матеріали доступні для перегляду через зручний інтерфейс, а неоцифровані справи можуть бути замовлені до читального залу архіву онлайн через особистий кабінет [88].

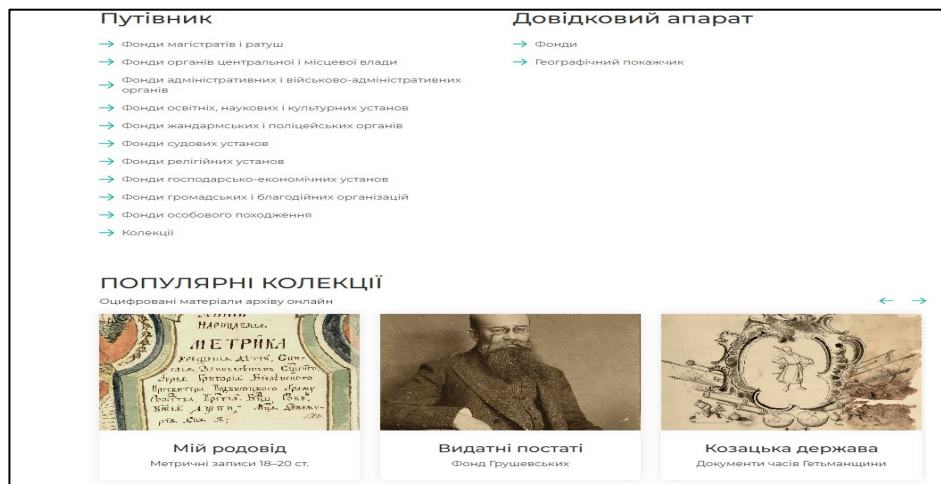

Рис. 1.7. Головна сторінка ЦДІАК України на платформі Archium/ Архіум.

Також на головній сторінці сайту ЦДІАК України в розділі «Новини» можна ознайомитись з актуальною інформацією відносно наповнення е-ресурсу цього архіву на вищезазначеній платформі: «12.12.2025, е-ресурс ЦДІАК України До Вашої уваги представлені цифрові копії 101 справи №№ 1418; 1869....2945 опису 1078 фонду 127, Київська духовна консисторія».

ЦДІАК України є учасником онлайн-проєктів E-Directory, E-Service.

На сайті архіву у вкладці «E-Directory» представлений он-лайн довідковий апарат архіву: список фондів, список фондів з оцифрованими справами, зведений каталог метричних книг, клірових відомостей та сповідних

розписів, зведений каталог метричних книг, клірових відомостей та сповідних розписів релігійних громад м. Києва, іменний покажчик «Метричні книги православних церков м. Києва», описи, описи колекцій мікрофільмів КМФ, описи видано друком, каталоги, покажчики, міжфондові покажчики, огляди фондів, цифровий фонд користування.

E-Service ЦДІАК України містить в собі такі сервіси он-лайн:

- надіслати на адресу електронної пошти архіву заяву про надання архівної довідки про народження (вступ у шлюб, смерть), анкету по витребуванню документів з-за кордону (для здійснення подальшої легалізації (проставлення апостиля) в Департаменті консульської служби Міністерства закордонних справ України);

- користування послугами читального залу архіву – надіслати на адресу електронної пошти читального залу архіву заяву користувача читального залу, замовлення на видавання справ у читальний зал.

На сайті ЦДІАК України є вкладка «FamilySearch», в якій розміщений онлайн перелік оцифрованих справ ЦДІАК України, зроблених у рамках співпраці з міжнародною корпорацією FamilySearch. Остання є некомерційною організацією, діяльність якої присвячена наданню допомоги людям у дослідженні їхньої сімейної історії [94]. Для України це особливо важливо сьогодні, враховуючи великі людські втрати у сучасній російсько-українській війні.

Онлайн рубрика «Архів BLITZ» презентує короткі джерелознавчі розвідки за документами архіву. Наприклад, електронна добірка документів на тему «Спроба реформування Київського центрального архіву давніх актів в 1892–1902 рр. за документами ЦДІАК України», «До 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди», «З Києвом у серці» тощо.

Онлайн рубрика «Архів CETERA» має на меті публікувати окремі цікаві документи, віночки яскравих цитат, різні документальні родзинки з колекції архіву. На сьогодні в ній представлено біографії видатних особистостей (рис.1.8).

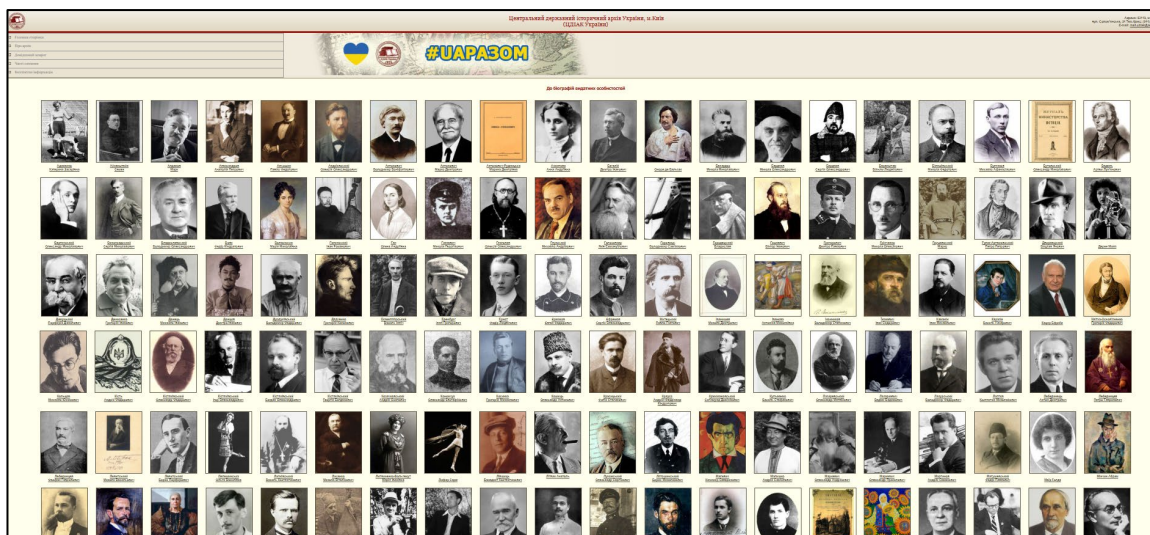

Рис. 1.8. Онлайн рубрика «Архів CETERA» на сайті ЦДІАК України.

Окремою вкладкою на сайті ЦДІАК України представлена рубрика «Документальні виставки» (онлайн виставки).

ЦДІАК України проводить системну роботу щодо оцифрування архівних документів, про що свідчить дайджест Державної архівної служби України. Також представлений в соціальній мережі Facebook. Але, на нашу думку, роботу щодо популяризації діяльності архіву треба посилити в соціальних мережах, месенджерах за рахунок надання інформації більш популярного характеру.

Висновки до розділу 1

Сутність архівної справи в сучасній Україні полягає в науково обґрунтованій організації збирання, обліку, зберігання, використання та популяризації документів, що мають культурну, історичну чи юридичну цінність. Її значення фокусується на формуванні історичної пам'яті, забезпеченні прав громадян і функціонуванні державних інституцій. Система архівних установ встановлена та закріплена Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Актуальними залишаються

традиційні засади архівної діяльності, а саме автентичність, цілісність, доступність та збереженість.

Проте, Україна за часів незалежності зіткнулась з багатьма викликами сучасності. Найбільш вразливими, що нанесли значних втрат, є російсько-українська війна. Питання реформування архівної справи, її модернізація відповідно вимогам інформаційного суспільства, міжнародним стандартам в архівній галузі, що обговорювали українські архівісти на початку XXI сторіччя, загострилось після 2014 року, посилились дискусії в період пандемії, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (COVID-19) та після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року. Отже, традиційні засади архівної діяльності в цифрову епоху набувають нових змістових характеристик, пов'язаних із трансформацією форматів, середовищ та технологій.

Цифровізація архівної справи в Україні стала визначальним чинником модернізації галузі та відповіді на сучасні виклики. Основними її напрямками є: оцифрування архівних фондів; створення електронних архівів та інформаційних систем; впровадження довгострокового зберігання електронних документів, включно з юридичним визнанням їхньої автентичності; розвиток онлайн-сервісів, відкритих даних і дистанційного доступу до цифрових копій; підвищення кібербезпеки та створення систем резервного зберігання, що особливо актуально в умовах воєнних загроз; гармонізація із міжнародними стандартами управління архівною інформацією.

Цифрова трансформація архівної справи в Україні спрямована не лише на технічне оновлення, а й на перехід до нової моделі роботи архівів.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ

2.1 Діяльність органів влади у визначенні та реалізації державної політики у сфері архівної справи, її цифровізації

Основними завданнями органів державної влади у визначенні та реалізації державної політики у сфері архівної справи, її цифровізації є:

- формування нормативно-правової та методичної бази (розроблення, впровадження та контроль за виконанням нормативно-правових актів, що регламентують архівну справу, зокрема її цифровізацію, а також створення методичних рекомендацій щодо використання відповідних нормативно-правових актів, міжнародних та державних стандартів з архівної справи);
- забезпечення цілісності та захисту НАФ (організацію належних умов зберігання; створення системи резервного копіювання; протидію фізичному, техногенному та кібернетичному ризикам; охорону документів у ситуаціях воєнної загрози);
- координація та управління процесами цифровізації (формування єдиної політики цифрової трансформації, яка забезпечує узгодженість між центральними та регіональними архівними установами; створення державних електронних реєстрів та інформаційних систем; взаємодію архівів з іншими цифровими платформами держави (наприклад, «Дія», державні реєстри);
- фінансування та ресурсне забезпечення (забезпечує матеріальні та фінансові ресурси для оцифрування фондів; модернізації архівних установ; оновлення техніки, програмного забезпечення, серверних потужностей; навчання кадрів у сфері цифрових технологій);
- забезпечення відкритості та доступності архівної інформації (створення механізмів, що гарантують доступ громадян до архівів);

– підвищення кваліфікації кадрів.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»:

Держава гарантує умови для зберігання, примноження та використання Національного архівного фонду, сприяє досягненню світового рівня в розвитку архівної справи і веденні діловодства.

Державну політику у сфері архівної справи і діловодства визначає Верховна Рада України.

Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування забезпечують проведення державної політики у сфері архівної справи і діловодства в межах своєї компетенції [66].

Дослідження теми кваліфікаційної роботи передбачає лаконічно розглянути діяльність Міністерства цифрової трансформації України, Державної архівної служби України як органів державної влади, які забезпечують реалізацію національних стратегій, концепцій, проєктів, заходів в архівній галузі, цифровій трансформації взагалі та в архівній справі зокрема.

Створення в 2019 році Міністерства цифрової трансформації України (далі – Мінцифра) стало певним викликом в позитивному сенсі. Розбудова держави в смартфоні, в якій існували загрози зовнішньополітичного характеру, кризові аспекти в економічному та соціальному секторі, це складний процес. Але, як показав час, створення Мінцифри дало можливість Україні долати складнощі викликані пандемією, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (COVID-19) та повномасштабним вторгненням російських військ на територію України 24 лютого 2022 року.

Сьогодні Мінцифра проголошує наступне: «Ми створюємо найзручнішу та найтехнологічнішу країну у світі: для людей, бізнесу і міжнародної спільноти. Для цього ми цифровізуємо все, що може і має бути цифровим. До повномасштабного вторгнення ми спрощували бюрократичні процеси, впроваджували сучасні онлайн-сервіси й будували найефективніший у світі

цифровий уряд. Тепер до цього додалася технологічна й стратегічна робота на перемогу» [42].

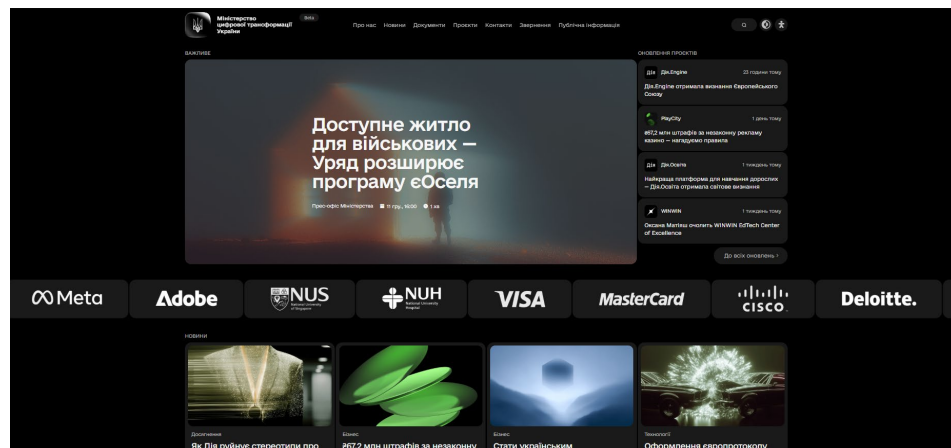

Рис. 2.1. Головна сторінка сайту Мінцифри.

Відповідно до «Положення про Міністерство цифрової трансформації України» одним з основних завдань Мінцифри є забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері впровадження електронного документообігу [57]. Системи електронного документообігу також містять функціонал пов'язаний з зберіганням документів. В першому розділі цієї кваліфікаційної роботи ми вже надавали факт співпраці Мінцифри з Державною архівною службою України, а саме розроблення проєкту електронного архівування «е-Архів» та подальшого його масштабування та вдосконалення.

У 2020 році була прийнята «Державна стратегія регіонального розвитку до 2027 року», в якій цифрові трансформації громад та територій є пріоритетним напрямом [55]. Стратегія містить 60 завдань цифрової трансформації, серед яких спостерігаємо впровадження електронного документообігу.

Систему архівних установ в Україні очолює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства, і це Державна архівна служба України (далі – Укрдержархів).

Історія Укрдержархіву позиціонується від першого державного органу управління архівною справою в Україні (доба Центральної ради) до Державної архівної служби України (сьогодення):

- Бібліотечно-архівний відділ Департаменту мистецтв Генерального Секретарства спра освітних (вересень 1917 р. - січень 1918 р.);
- Бібліотечно-архівний відділ Народного міністерства освіти УНР (січень 1918 р. - квітень 1918 р.);
- Архівно-бібліотечний відділ Головного управління у справах мистецтв і національної культури Міністерства народної освіти (квітень 1918 р. - лютий 1919 р.);
- Архівно-бібліотечна секція Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини (лютий-липень 1919 р.);
- Головне архівне управління Позашкільного відділу Народного комісаріату освіти УСРР (липень 1919-1920 рр.);
- Архівна секція Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини (1920-1921 рр.);
- Головне архівне управління при Народному комісаріаті освіти (Головархів УСРР) (1921-1923 рр.);
- Центральне архівне управління при Всеукраїнському виконавчому комітеті (Укрцентрархів) (1923-1938 рр.);
- Архівне управління Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР (1938-1940 рр.);
- Архівний відділ Народного комісаріату внутрішніх справ (червень 1941 р.);
- Управління державними архівами Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР (1947-1960 рр.);
- Архівне управління при Раді Міністрів УРСР (1960-1974 рр.);
- Головне архівне управління при Раді Міністрів УРСР (1974-1991 рр.);
- Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України (1992-1999 рр.);
- Головне архівне управління України (березень-грудень 1999 р.);
- Державний комітет архівів України (грудень 1999 р.);

– Державна архівна служба України (грудень 2010 р.).

Сучасний орган виконавчої влади сфері архівної справи пріоритетними завданнями своєї діяльності визначає:

- цифровізація усіх процесів архівної справи та діловодства;
- організація формування документів Національного архівного фонду;
- забезпечення збереженості Національного архівного фонду як складової всесвітньої культурної спадщини;
- популяризація архівних документів до пам'ятних дат та ювілеїв визначних осіб в історії України;
- забезпечення реалізації державної політики у сфері створення та ефективного функціонування державної системи страхового фонду документації [20].

Першочерговим є саме цифрова трансформація архівних установ. Зауважимо, що в команді менеджменту Укрдержархіву та його структурі є відповідно заступник голови Державної архівної служби України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації та відділ цифрового розвитку та цифрової трансформації.

Автор зупинявся на деяких напрацюваннях Укрдержархіву, що були здійсненні за ініціативою цього органу влади, у попередньому розділі.

Також до цікавих проєктів, запроваджених Укрдержархівом, відноситься рубрика на його вебпорталі «Унікальні документи Національного архівного фонду». В цій рубриці можна переглянути цифрові копії унікальних документів НАФ. Рішенням Центральної експертно-перевірної комісії Укрдержархіву встановлено таких документів 435 одиниць і всі вони представлені на порталі. Ці документи мають виняткову культурну цінність, мають вагоме значення для формування національної самосвідомості українського народу та всесвітньої культурної спадщини [1].

На рис. 2.2 відображено як пропонується користувачу ознайомитись з унікальним документом на порталі Укрдержархіву. Для прикладу автором дослідження взятий II універсал Української Центральної Ради від

03 липня 1917 р. На початку є опис документа, а нижче фото цього документа. До речі, ця рубрика корисна не тільки як можливість знайомитись з історичною та культурною спадщиною. Документи можна використовувати як наочний матеріал, зокрема при викладанні навчальних дисциплін документознавчого спрямування. Це допомагає прослідкувати еволюцію документа, трансформації його інформаційної та матеріальної складової.

Заголовок документа	II універсал Української Центральної Ради
Дата документа (крайні дати)	3 липня 1917 р.
Статус та спосіб виготовлення документа	Оригінал, машинописний
Мова	Українська
Місце зберігання	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
Архівний шифр	Фонд 115 оп. 1 спр. 5
Назва фонду	Українська Центральна Рада (УЦР)
Заголовок справи	Універсали Центральної Ради
Критерій віднесення до категорії унікальних, характеристика унікальності	Критерій походження документа. Створений у результаті діяльності Української Центральної Ради. Критерій змісту документа Проголошує створення першого українського уряду - Генерального Секретаріату, та містить автографи Голови УЦР М. Грушевського, Голови Генерального Секретаріату В. Винниченка та Генеральних секретарів
Дата віднесення до категорії унікальних	Протокол ЦЕПК від 30.07.2009 № 3

Рис. 2.2. II універсал Української Центральної Ради від 03 липня 1917 р. в рубриці «Унікальні документи Національного архівного фонду» на вебпорталі Укрдержархіву.

Ще один проєкт Укрдержархіву – це «Український мартиролог ХХ ст.», розміщений на його вебпорталі. Він містить стислу інформацію про постраждалих від репресій 1920–1950-х років: фотопортрет або кілька фотографій (за наявністю), ім'я особи та коротка характеристика роду занять, дати життя, відомості щодо реабілітації, посилання на архів, де зберігаються архівно-слідчі справи та інші дотичні матеріали [83]. Рис. 2.3 відображає як це представлено на вебпорталі. Для початку треба перейти за вкладкою конкретного архіву, потім обрати прізвище, ім'я по батькові конкретної людини і перейти до інформації про неї. На сьогодні на вебпорталі доступна інформація про 154 555 жертв політичних репресій в Україні. Це сумна сторінка в історії українського народу. На жаль, з часом тематика подібних

проектів має бути розширена. Події, втрачені долі, втрати, які відбулись в результаті агресії РФ проти України, починаючи з 2014 року, а особливо жорстокі після 24 лютого 2022 року, потребують документування та зберігання.

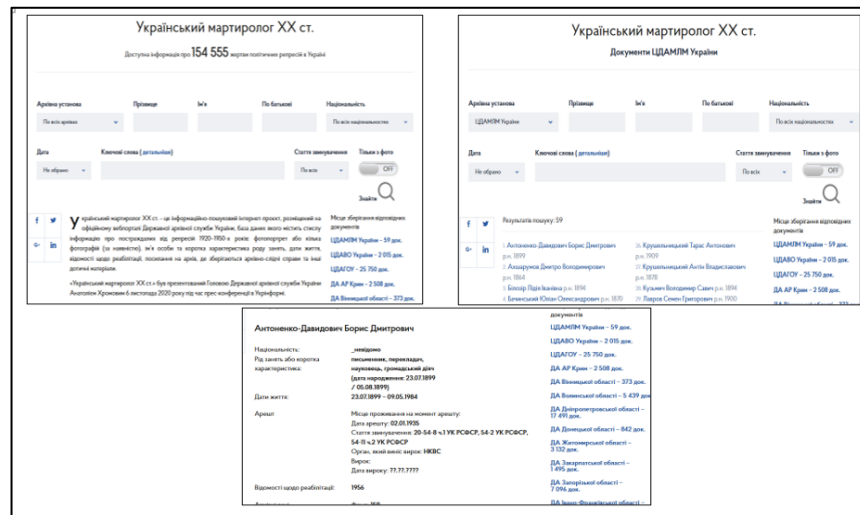

Рис. 2.3. Український мартиролог ХХ ст., інформаційно-пошуковий інтернет-проект на вебпорталі Укрдержархіву.

Після подій 2014 року, а саме анексії Криму, проєкт «Архіву Криму» має особливе значення. На рис. 2.4 бачимо, якими саме документами наповнена рубрика.

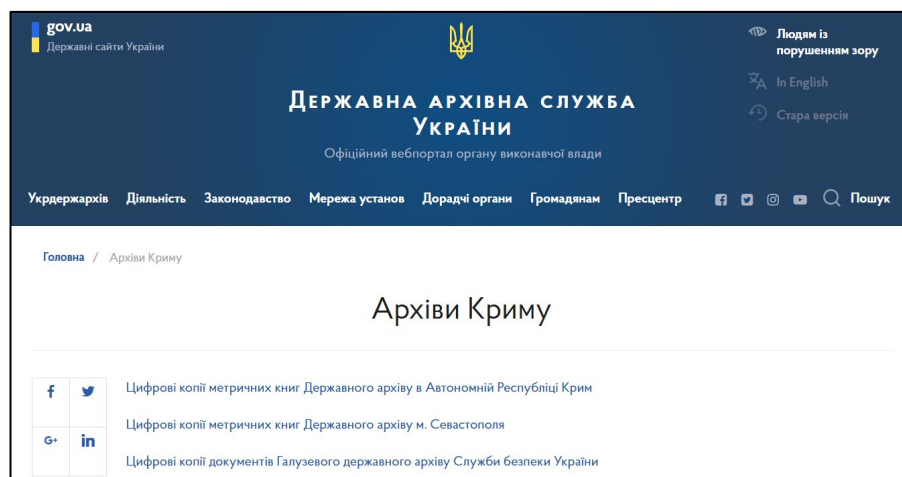

Рис. 2.4. Рубрика «Архіви Криму» на вебпорталі Укрдержархіву.

«Архів архівного законодавства» рубрика, яка включає 195 повнотекстових копій видань нормативно-правових актів та інструктивно-методичних матеріалів, що стосуються різних аспектів архівної діяльності [5], зокрема декрет (3 документа); директива (1 документ); доповнення до

Кримінального кодексу (1 документ); закон (2 документа); збірник (7 документів); інструкція (80 документів); методичний посібник (1 документ); методичні вказівки (5 документів); наказ (38 документів); наказ, постанова (1 документ); положення (6 документів); постанова (45 документів); постанова, декрет (1 документ); правила (1 документ); розпорядження (2 документа); циркуляр (1 документ).

Державною архівною службою України у 2023 році у тестовому режимі запущено інформаційний ресурс для легкого пошуку інформації у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, за допомогою якого можна у будь-який час легко і швидко отримати офіційну інформацію чи відповіді на актуальні питання в режимі 24/7. На теперішній час база знань налічує 5 розділів: архівні документи на ресурсах партнерів; архівні інформаційні ресурси; методичні та наукові розробки; страховий фонд документації; робота архівів в умовах воєнного стану [74].

Релевантною, на нашу думку, є інформація, яка зафіксована в щорічних звітах про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації [71; 72; 73; 74; 75].

Кількісні показники цифровізації архівної справи, зокрема оцифрування архівних документів за 2024 рік є високими.

У 2024 році державними архівами перевиконані планові показники Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022 – 2025 роки [75, с.29]. На рис. 2.5, 2.6, 2.7, 2.8 показники взяті з Звіту про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2024 році та пріоритети Укрдержархіву на 2025 рік [75].

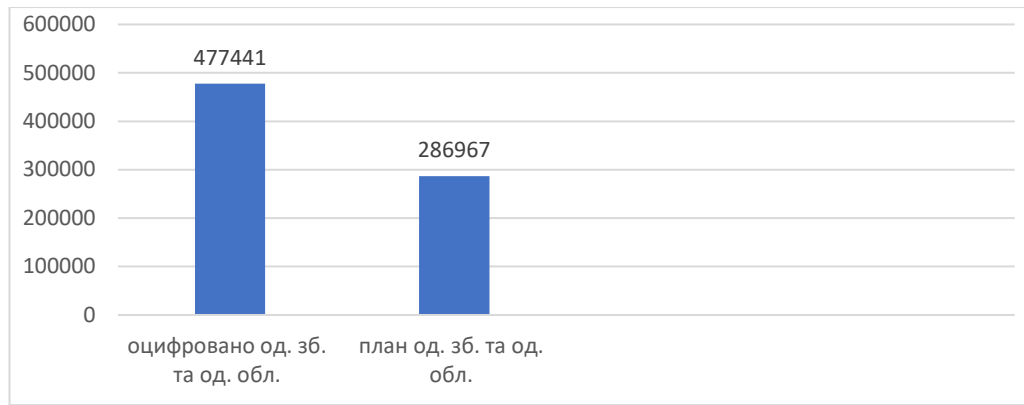

Рис. 2.5. Результати виконання Програми державними архівами та їх партнерами протягом 2024 року оцифрування архівних документів (од. зб. та од. обл.).

Рис. 2.6. Результати виконання Програми державними архівами та їх партнерами протягом 2024 року щодо скан-копій документів.

Так, у частині оцифрування од. зб. та од. обл. план на 2024 рік виконано державними архівами на 166,4 %. У частині виготовлення скан-копій документів НАФ державні архіви виконали плановий показник на 123,0 % [75, с.29].

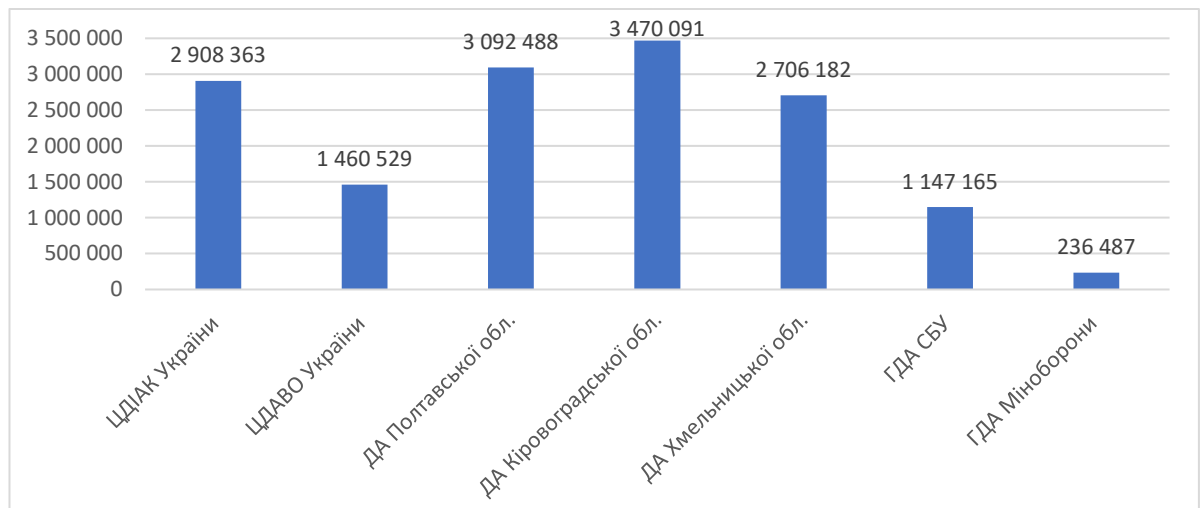

Рис. 2.7. Лідери з оцифрування документів НАФ у 2024 році серед центральних, галузевих та обласних державних архівів (показник – скан-копії).

Рис. 2.8. Лідери з оцифрування документів НАФ у 2024 році серед відділів районних державних адміністрацій областей та відділів міських рад областей (показник – скан-копії).

За три роки виконання (прим. Автора – 2022, 2023, 2024 роки) державними архівами Програми оцифровано 1 321 108 од. зб. та од. обл. документів НАФ, що склало 68 555 532 скан-копії, та 78 574 описи справ на документи НАФ [75, с.31].

Вебпортал Укрдержархіву містить інформацію щодо представлення його у соціальних мережах, таких як Facebook, Instagram, X, YouTube. Також є наявність зворотного зв'язку, реагування на запити та звернення громадян. Останнє представлено вкладкою «Електронне звернення». Взагалі, на вебпорталі діючою є «Система обліку публічної інформації» та плагін «Один клік безбар'єрності», що сприяє підвищенню доступності вебресурсу для осіб із порушеннями зору, моторики та іншими особливими потребами.

На 2025 рік основними завданнями Укрдержархіву в напрямі цифровізації архівної галузі встановив:

- впровадження технологічних рішень для забезпечення сумісності цифрових архівів;
- визначення оптимальних умов зберігання цифрових даних, планування міграції архівних даних;

- інструментальне забезпечення анотування, коментування та спільної роботи над оприлюдненими цифровими архівними документами;
- цифровізація публічних послуг у сфері страхового фонду документації [75, с. 95].

2.2 Нормативно-правові акти та стандарти з архівної справи в сучасній Україні

Нормативне забезпечення будь-якої галузі є необхідним компонентом, який встановлює чіткі вимоги існування системи. Зовнішні фактори впливають на становлення, вдосконалення нормативно-правової бази. Остання є динамічним об'єктом і потребує внесення змін в нормативно-правові акти та/або припиняти дію чи розробляти й приймати нові залежно від сучасних умов. Розвиток самої галузі також визначає склад документів, що входять до її нормативно-правової бази. Архівна справа в Україні за останні роки стикнулася з низкою викликів, що, безумовно, актуалізувало питання оновлення нормативного забезпечення.

Формування нормативно-правової бази організації архівної справи було розпочато після проголошення незалежності України. На відмінну від бібліотечної та інформаційної справ, які разом з архівною на сьогодні уявляють собою спеціальність «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», закон України саме регулюючий архівну галузь був розроблений та прийнятий одним з перших. Цей документ, на той час, був нагальною необхідністю для молодій державі, оскільки треба було зафіксувати головний меседж та відповідно основні норми щодо формування, обліку, зберігання і використанню НАФ тощо. Прийняття Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» не тільки закривало питання галузевого характеру, що собою уявляє архівна справа, державна політика у цій сфері, НАФ, система архівних установ тощо, а і вказувало на цілеспрямованість

українського суспільства правильно розпоряджатись успадкованим минулим досвідом та відтворювати втрачені моменти національної пам'яті.

Розробка та впровадження нормативно-правового забезпечення має принципове значення не тільки для реформування архівної галузі, але й захисту суверенності та національних інтересів України в архівній сфері, зміцнення позицій у міжнародному правовому просторі [4, с.67].

Саме 1993 рік став відправною точкою для формування нормативно-правової бази архівної справи в Україні. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», прийнятий цього року, структурно складається з десяти розділів, кожний з яких регламентує певний напрям [66]:

- розділ «Загальні положення» – встановлює основні терміни та визначення, законодавство архівної справи та конкретизує хто визначає та реалізує державну політику у сфері архівної справи;

- розділ «Національний архівний фонд та його формування» – визначає загальні засади формування НАФ;

- розділ «Право власності на документи Національного архівного фонду» – встановлює як саме право власності НАФ, так і його здійснення, передачу та позбавлення;

- розділ «Облік і зберігання Національного архівного фонду» – розкриває головні маркери цих процесів;

- розділ «Використання Національного архівного фонду» – визначає аспекти доступу до НАФ та обмеження цього доступу, а також порядок користування документами НАФ, права та обов'язки користувачів ;

- розділ «Система архівних установ» – формує чітке уявлення про складові системи та визначає призначення кожної складової;

- розділ «Фінансове, матеріально-технічне і кадрове забезпечення архівних установ» – розкриває норми щодо джерел фінансування, здійснення платних послуг, пільг архівних установ, склад матеріально-технічного

забезпечення, професійної діяльності в архівній справі та соціальних гарантій працівників;

- розділ «Міжнародне співробітництво в архівній справі» – визначає як має регламентуватись розвиток міжнародного співробітництва та вивезення документів Національного архівного фонду за кордон;

- розділ «Відповідальність за порушення законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи» – прописано щодо контролю за дотриманням законодавства про НАФ та відшкодуванню шкоди, завданої внаслідок порушення законодавства про НАФ;

- розділ «Прикінцеві положення» – інформація організаційного характеру.

В Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» неодноразово вносились зміни, суттєві були зроблені у 2001 році, проте, сьогодні ми не бачимо доповнень щодо цифровізації архівної справи. На нашу думку, це має бути зроблено задля уніфікації процесів, що спрямовані на створення електронних архівів, їх діяльності, оцифрування паперових архівних документів тощо.

Започаткований процес розроблення та прийняття нормативно-правових документів, що регламентують українську архівну справу, став достатньо продуктивним. Основними результатами, в якості конкретних документів, які сьогодні є чинними, стали: «Правила роботи архівних установ України» [63], «Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду» [59], «Положення про організацію роботи архівів» [58], «Порядок проведення Державною архівною службою України перевірок стану архівної справи в державних архівах областей, міста Києва, галузевих державних архівах, архівних відділах районних державних адміністрацій, архівних відділах міських рад» [60], «Типове положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації» [64], «Типове положення про секретний архівний підрозділ державного органу, органу місцевого

самоврядування, підприємства, установи, організації» [65], «Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів» [56], «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» [62], «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» [61], «Деякі питання документування управлінської діяльності» [21], ДСТУ 2732:2023 [24].

Зазначимо, що перелік нормативно-правових актів набагато ширший [43], ніж вказано в цій кваліфікаційній роботі. Автор акцентує увагу на тих, що охоплюють всі процеси архівної справи в одному документі одразу та надають норми здійснення для кожного процесу саме з технологічної точки зору.

«Правила роботи архівних установ України», прийняті у 2013 році, встановлюють вимоги щодо забезпечення формування, обліку, зберігання та використання НАФ, документи якого є власністю держави та власністю територіальних громад [63]. Правила містять інформацію щодо регулювання роботи з електронними документами. Так, в розділі «Загальні положення» вже зустрічаються такі терміни та їх визначення як:

- електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа;
- електронний інформаційний ресурс – інформація, створена, записана, оброблена або збережена у цифровій чи іншій нематеріальній формі за допомогою електронних, магнітних, електромагнітних, оптичних, технічних, програмних або інших засобів;
- цифрова копія архівного документа – копія, що містить точне знакове відтворення інформації оригіналу архівного документа, отримана в результаті перетворення аналогового архівного документа у цифрову форму або копіювання цифрового архівного документа;

– цифровий фонд користування документами – структурована сукупність цифрових копій архівних документів, призначена для користування замість оригіналів.

Також Вимоги цих Правил щодо загальних для архівів норм поширюються на архіви, що зберігають науково-технічні, аудіовізуальні та електронні документи.

Взагалі, по тексту Правил зустрічаємо інформацію, що стосується приймання електронних документів НАФ до архіву, їх збереження в окремих архівосховищах тощо. Але вважаємо, що сучасний стан архівної справи вимагає внесення суттєвих змін в Правила щодо формування, обліку, зберігання та використання НАФ саме оцифрованими та електронними документами.

Питання зберігання електронних документів унормовуються такими нормативно-правовими актами як «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання», «Деякі питання документування управлінської діяльності». В останньому акцент на Типовій інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну. Проте, ці документи не спрямовані на питання оцифрованих документів.

Важливо зазначити, що певні документи [61; 21] достатньо вчасно закривали нагальні питання, наприклад врегулювання підготовки до передачі на архівне зберігання електронних документів, а деякі нещодавно внесли зміни [24]. Вважаємо прийняття нової редакції ДСТУ «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» у 2023 році як певну затримку. Питання інформатизації, цифрової трансформації українських архівів на порядку денному вже багато років і тільки більш ніж рік ми маємо нарешті поняття «електронний архів» та інші. Проте, це лише поняття, а організаційні, методичні, технологічні аспекти діяльності електронних архівів залишаються неврегульованими.

Нормативно-правову базу архівної справи, саме в контексті її цифровізації, формують також Закони України: «Про електронні документи та електронний документообіг» [52], «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [53], «Про Національну програму інформатизації» [67].

У 2020 році Укрдержархів презентував проєкт Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року, підготовлену з урахуванням Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно європейської політики доступу до архівів № R (2000) 13, Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів, схваленої в Тромсе (Норвегія) 18 червня 2009 року та Принципів доступу до архівів, схвалених Міжнародною радою архівів 24 серпня 2012 року [81].

В документі зазначалось, що відсутній програмний підхід до цифровізації архівної справи, архівним установам не вистачає системності та оперативності в оцифруванні документів та в інших аспектах їх роботи, спостерігається відсутність електронного документообігу та низький рівень цифрової обізнаності співробітників галузі.

Стратегія визначила чотири цілі. Зупинимось тільки на вказаних аспектах, що стосуються нормативного забезпечення цифровізації архівної справи:

1) розробити Галузеву програму оцифровування архівних документів і довідкового апарату до них на 2021–2025 рр. та організаційно забезпечити її виконання;

2) розробити та подати на розгляд Міністерства юстиції України правила оцифровування архівних документів з паперовими та плівковими носіями, врахувавши (серед іншого) вимоги до оцифровування музейних предметів у форматі 3D;

3) схвалити Концепцію цифровізації архівної галузі як пріоритетного компоненту архівної реформи, з подальшим розробленням відповідної програми, що сприятиме подоланню «цифрового» розриву. Всі архівні

установи, незалежно від поточного рівня інформатизації і фінансових умов, матимуть рівні можливості автоматизації своєї діяльності та надання послуг, а користувачі послуговуватимуться інформаційними ресурсами і сервісом будь-якого архіву в онлайн режимі;

4) розробити новий Перелік типових документів, що утворюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів та галузевих переліків документів із зазначенням строків їх зберігання органами державної влади, центральними органами державного управління для підприємств, установ, організацій певної галузі чи сфери діяльності, що відображатимуть галузеву специфіку самих документів;

5) розробити правила та процедури захисту архівних інформаційних ресурсів в умовах військових дій, кліматичних змін, пандемії [54].

На нашу думку, для сучасної нормативно-правової бази цифровізації архівної справи властива певна фрагментарність.

На упорядкуванні законодавчої бази архівної галузі наполягає Артеменкова О. у своїй статті «Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України»: «...зادля якнайшвидшого та якнайширшого впровадження інформаційних технологій в архівну галузь, де невід’ємним та важливим складником є оцифровування архівних документів, – надзвичайно актуальне завдання, яке потребує постійної уваги і певних зусиль, саме тому воно відноситься до пріоритетів щодо розвитку галузі» [4, с.67]. І погоджуємось з авторкою, що пошук шляхів вирішення цієї проблеми триває досі. Проте, на наш погляд, має бути прискорений, оскільки сама система архівних установ зазнала серйозних втрат під час російсько-української війни, яка триває і сьогодні.

Чутливим і важливим є питання роботи архівів в евакуації та/або тих, що знаходяться у прифронтовій зоні. Це реальність сьогодення і має також бути врегульована на законодавчому рівні. У 2023 році були прийняті методичні

рекомендації «Робота архівних установ України в умовах дії особливих правових режимів» [77].

Діяльність архівних установ у напрямі оновлення власної галузі відповідно до сучасних умов, зокрема її цифровізації та існування в режимі воєнного стану, створення нової архівної інфраструктури має синхронізуватися з нормами, встановленими міжнародними та державними стандартами архівної справи. Трансформація українського нормативного забезпечення організації архівної справи є нагальним питанням та потребує оперативного здійснення.

Висновки до розділу 2

Держава відіграє ключову роль у формуванні та реалізації політики у сфері архівної діяльності й упровадження цифрових технологій. Діяльність органів державної влади, зокрема центральних органів виконавчої влади у сфері архівної справи, спрямована на створення правових, організаційних та технологічних умов для збереження, обліку й доступу до архівних документів в умовах цифрової трансформації.

Цифровізація архівної справи розглядається як складова загальнодержавної політики інформатизації та розвитку електронного урядування. Це знаходить відображення у стратегічних документах, концепціях, планах, які визначають пріоритети оцифрування архівних фондів, створення електронних архівів і забезпечення відкритого доступу до архівної інформації.

Аналіз нормативно-правових актів засвідчив, що в Україні сформовано базову правову основу для функціонування архівної галузі. Законодавчі документи, державні стандарти та відомчі нормативні документи регламентують питання зберігання, обліку, використання архівних документів, а також поступово адаптуються до вимог цифрових форматів

зберігання інформації. Проте, процес має бути пришвидшений, враховуючи сучасні виклики, в яких живе Україна.

Актуальними залишаються питання уніфікації стандартів оцифрування, довготривалого зберігання електронних документів, інформаційної безпеки та чіткого розмежування повноважень між суб'єктами архівної діяльності.

Отже, нормативне забезпечення цифровізації архівної справи в сучасній Україні є необхідною передумовою модернізації архівної галузі, підвищення ефективності її функціонування та забезпечення збереження національної документальної спадщини. Подальший розвиток законодавства та стандартів у цій сфері сприятиме інтеграції української архівної системи у світовий інформаційний простір.

РОЗДІЛ 3

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

3.1. Діяльність наукових установ з питань розвитку архівної справи

В цьому розділі розглянемо наукові доробки, які були здійсненні з 2020 року до 2024 року включно.

Провідною науковою установою в Україні, яка досліджує проблеми архівної галузі, вважається Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (далі – УНДІАСД).

УНДІАСД розпочав діяльність згідно з наказом начальника Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України 1 листопада 1994 р. № 45 на підставі Постанови Верховної Ради України від 24 грудня 1993 р. № 3815-ХІІ «Про порядок введення в дію Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» та Постанови Кабінету Міністрів України від 16 травня 1994 р. № 311 «Про створення в м. Києві Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства» [85]. Головна мета діяльності УНДІАСД полягає в розробленні науково-теоретичних та нормативно-методичних проблем розвитку архівної справи та документознавства [там само].

В структурі УНДІАСД є відділ архівознавства, який діє з дня заснування установи.

Сьогодні відділ очолює Залєток Наталія Валеріївна, докторка історичних наук, старша дослідниця.

Основними напрямками діяльності відділу є:

– здійснення науково-теоретичних і прикладних досліджень з актуальних і пріоритетних проблем архівної науки та архівної справи;

- вивчення історіографії вітчизняного і зарубіжного архівознавства, презентація наукових здобутків ключових постатей архівної науки;
- опрацювання джерельної бази вітчизняного і зарубіжного архівознавства;
- дослідження проблем, пов'язаних з об'єктом і предметною сферою архівознавства, його методологічним інструментарієм і зв'язками з іншими галузями гуманітарного знання;
- удосконалення понятійно-термінологічного апарату архівознавства;
- вивчення історії, сучасних тенденцій та закономірностей розвитку архівної справи;
- дослідження проблем правового регулювання архівної справи, включаючи зарубіжний досвід;
- участь у розробленні концепцій та програм, прогнозів перспективного розвитку архівної справи;
- розроблення нормативно-методичних документів – стандартів, правил, інструкцій, рекомендацій, переліків, порядків тощо, що регулюють і закріплюють для архівних установ України уніфіковані, положення й норми щодо організації документів НАФ на рівні архіву, у межах архівного фонду і не фондового комплексу, експертизи цінності документів, комплектування архівних установ; забезпечення інтелектуального доступу до архівної інформації [85].

На жаль, сайт УНДІАСД не дає повної інформації щодо діяльності установи, оскільки в багатьох рубриках, а насамперед на головній сторінці не маємо оновленої інформації. Останні новини датуються 01 листопада 2024 року.

Основним джерелом діяльності за останній рік є вебпортал Укрдержархіву, а також сторінка УНДІАСД у Facebook.

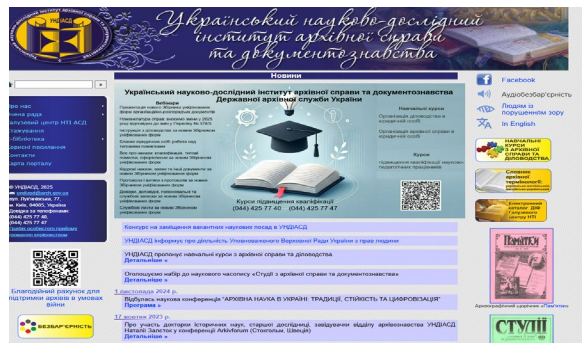

Рис. 3.1. Головна сторінка сайту УНДІАСД.

Взагалі, наукові та методичні доробки УНДІАСД (за час його існування) значні та чисельні [17]. Зупинимось на тих, що безпосередньо стосуються цифровізації архівної справи.

Наприкінці другого десятиріччя ХХІ сторіччя співробітниками УНДІАСД (Л.В. Дідух (відділ технологічного забезпечення архівної справи), Н.В. Залєток (відділ архівознавства), Т.М. Ковтанюк (відділ документознавства) завершено виконання науково-дослідної роботи «Дослідження основних технологічних процесів створення цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду та розроблення методичних засад обліку, зберігання та доступу до цифрових копій» [22, с. 88]. Результатом цієї роботи стали методичні рекомендації «Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього». Ці методичні рекомендації розроблено з метою забезпечення оптимального та уніфікованого підходу архівних установ до створення, обліку, зберігання та надання доступу до цифрових копій фонду користування НАФ з урахуванням прогресивної вітчизняної та зарубіжної практики у цій галузі та наявної ситуації у сфері матеріально-технічного та кадрового забезпечення архівних установ України [90].

У методичних рекомендаціях розглядаються наступні питання:

- організаційно-технологічна складова процесу формування цифрового фонду користування документами НАФ;
- основні технологічні особливості та параметри оцифрування документів НАФ;

– облік цифрових копій фонду користування документами НАФ.

До методичних рекомендацій були внесені зміни, затверджені у 2021 році [91].

У 2020 році були затверджені методичні рекомендації «Забезпечення збереженості електронних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації», які розроблено з метою визначення оптимального та уніфікованого підходу до зберігання електронних документів НАФ з урахуванням закордонної практики та вітчизняних реалій у цій галузі [26].

В цих рекомендаціях зафіксована інформація щодо приймання-передавання електронних документів НАФ на постійне зберігання; організаційно-технологічної складової зберігання електронних документів НАФ; основних засад забезпечення збереженості ЕД НАФ в архівних установах.

«Облік і зберігання електронних документів: методичні рекомендації» – визначають загальні вимоги до організації обліку і зберігання електронних документів у діловодстві юридичних осіб, їхніх архівних підрозділах (архівах) та електронних документів, переданих до архівних установ на постійне зберігання [44].

Питання організаційно-технологічних аспектів оцифрування аудіовізуальних документів НАФ; загальних вимог до процесу оцифрування фото-, фоно-, кіно-, відеодокументів; технічних параметрів оцифрування фото-, фоно-, кіно-, відеодокументів; технічних вимог до обладнання для оцифрування фото-, фоно-, кіно-, відеодокументів; основних технологічних особливостей оцифрування фото-, фоно-, кіно-, відеодокументів; контролю якості цифрових копій та постоброблення (корекція) оцифрованих фото-, фоно-, кіно-, відеодокументів проаналізовані, надані відповідні рекомендації в методичці «Оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації» [48].

У 2022 році розроблені методичні рекомендації:

– «Доступ до цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду» (розглянуто основна понятійна складова процесів створення цифрового фонду користування документами НАФ та доступу до нього; принципи та форми надання доступу до цифрового фонду користування документами НАФ; взаємодія «працівник архіву – цифровий фонд користування документами НАФ»; взаємодія «користувач – цифровий фонд користування документами НАФ») [23];

– «Приймання-передавання документів в електронній формі на постійне зберігання» (питання обліку, забезпечення збереженості та використання документів в електронній формі в архівних установах розглядаються у методичних рекомендаціях задля отримання загального уявлення щодо всіх архівних процесів із такими документами, зважаючи, що цей напрям роботи в більшості архівних установ знаходиться на етапі його започаткування, а розглянуті в методичних рекомендаціях процеси потребують подальшої уніфікації та унормування) [51];

– «Впровадження електронних послуг в архівних установах України» (розглянуто характеристику нормативно-правової бази впровадження електронних послуг в Україні; зміст та співвідношення понять «архівна послуга» та «електронна архівна послуга»; організацію впровадження електронних послуг в архівних установах) [18].

У 2024 році були розроблені, але затверджені у 2025 році методичні рекомендації «Забезпечення збереженості цифрових аудіовізуальних документів Національного архівного фонду», в яких розкрито технологічні умови та технічні засоби зберігання цифрових аудіовізуальних документів НАФ, забезпечення збереженості цифрових аудіовізуальних документів НАФ під час їх зберігання, захист інформації, зокрема інформаційна та кібербезпека цифрових аудіовізуальних документів НАФ в інформаційно-комунікаційній системі архіву; забезпечення доступу та організація користування цифровими аудіовізуальними документами; дії у разі виникнення окремих нештатних ситуацій під час виконання робіт, пов'язаних із захистом інформації;

евакуація, переміщення та транспортування цифрових аудіовізуальних документів [27].

Вагомий внесок у розвиток архівної справи в контексті її цифровізації зроблено науковцями, співробітниками УНДІАСД Л. Дідух, Н. Залєток, Т. Ковтанюк та іншими. Їх наукові розвідки, участь у розробленні методичних рекомендацій, вказаних вище, наукові публікації з проблем архівної справи в Україні формують чітке уявлення сучасного стану цифровізації архівної галузі та перспектив розвитку.

Треба зазначити, що УНДІАСД брав участь у розробленні ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять».

Також за досліджуваний період були розроблені методичні рекомендації Укрдержархівом та Центральним державним електронним архівом України – «Створення 3D-екскурсій в архівних установах» [80].

Архівна справа стала об'єктом дослідження Інституту архівознавства Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського (далі – НБУВ).

Рис. 3.2. Сторінка Інститут архівознавства на сайті НБУВ.

Одними з напрямів діяльності є розробка теоретичних питань та наукове дослідження структури, процесів формування, реконструкції та оптимізації складу архівного фонду НАН України, публікація архівних документів з метою введення їх до наукового обігу, що дає можливість комплексного вивчення документальної наукової спадщини України та використання її в контексті світової культури, забезпечення процесів комплектування, науково-технічного опрацювання, зберігання, обліку та використання архівних фондів,

що відклалися в Інституті архівознавства, впровадження результатів наукових досліджень та їх популяризація [30].

Результати діяльності закладів вищої освіти також формують науково-методичне забезпечення архівної справи в Україні, зокрема її цифровізації.

Лідером є кафедра архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Це найстаріша спеціалізована кафедра. Вона була створена у складі історичного факультету Київського державного університету згідно з постановою Раднаркому УРСР № 1119 від 31 серпня 1944 р. «Про заходи до створення документальної бази з історії України та історії Вітчизняної війни і впорядкуванню архівного господарства УРСР» та на підставі Наказу № 3597 Наркомату освіти УРСР від 29 вересня 1944 р. Заснування кафедри тісно пов'язувалось з нагальною необхідністю повернення та збереження вітчизняного документального архівного фонду, забезпечення кваліфікованого опрацювання та використання архівних документів як історичного джерела [34].

Рис. 3.3. Головна сторінка сайту кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Щодо цифровізації архівної справи актуальними є наукові публікації у фахових журналах викладачів кафедри. Також заслуговує на увагу та сприйняття актуальних рекомендацій вдосконалення організації архівної справи в Україні, які вказують в своїх кваліфікаційних роботах здобувачі

вищої освіти за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

За останній час були захищені дисертації, які стосуються питання цифровізації архівної справи в Україні, звісно, зі своїм предметом: автор Артеменкова О.М., тема дисертації «Інформаційні технології як інструмент популяризації генеалогічних досліджень в архівах України» [3]; Мазур О.Л., тема дисертації «Музичні архівні фонди радіокомпаній в умовах цифровізації» [40] тощо.

Наукові дискусії під час проведення науково-практичних конференцій та круглих столів з питань архівознавства, організації архівної справи, цифрових трансформацій архівних установ є внеском у вирішення обговорюваних проблем. Заклади вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, роблять рівнозначний вклад у наукове забезпечення цифровізації архівної справи в Україні. Проте, хотілось зауважити на роботі кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, спираючись на власний досвід автора кваліфікаційної роботи.

На базі кафедри з 2021 року проводиться науково-практична конференція присвячена проблемам інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Питання цифрових трансформацій є актуальними для викладачів та здобувачів вищої освіти. Відсоток публікацій з цифровізації документної, бібліотечної та архівної галузі становить більше половини. Освітні програми зорієнтовані на вивчення цифрових трансформацій (ОП «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади», ОП «Інформаційна справа, розвиток цифрової громади»). Залучення фахівців-практиків до викладання навчальних дисциплін (Тетяна Ємельянова, директорка Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву, навчальна дисципліна «Електронні архіви»). Теми курсових та кваліфікаційних робіт торкаються цифровізації інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

3.2. Документно-інформаційний масив наукових праць з проблем цифровізації архівної справи в Україні

Вирішення завдання, поставленого в цьому розділі, здійснено на підставі масиву наукових публікацій в фахових журналах «Архіви України», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Українській журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук». Хронологічні межі аналізу статей – 2020-2024 рр.

«Архіви України» – науково-практичний журнал, що містить дослідження актуальних питань історії, теорії і практики архівної справи в Україні та світі, теорії і методології архівознавства. Журнал продовжує кращі фахові традиції історико-архівознавчих часописів: «Архівна справа» (1925–1930), «Радянський архів» (1931), «Архів Радянської України» (1932–1933), «Архівознавчий науково-інформаційний збірник» (1937), «Архівознавчий збірник» (1938), «Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління МВС УРСР» (1947-1957), «Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР» (1958-1965) [6].

Важливою метою журналу є підтримка сталої комунікації між архівістами та користувачами інформації, презентація широкому науковому загалу інформаційного потенціалу документальних ресурсів України та результатів архівознавчих досліджень [там само].

2020 рік – опубліковані статті: Хромов А. «Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання»; Балишев М., Алексеєнко А., Науменко Т., Черняхівська Ю. «Процеси цифровізації та запровадження ініціативного проєкту «ТОПАЗ» у Центральному державному науково-технічному архіві України»; Левчук О. «Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації»; Білушак Т. «Використання digital-маркетингових комунікацій в стратегії популяризації архівної інформації».

Стаття голови Укрдержархіву, А. Хромова, розкриває проблему недостатньої участі архівів України в європейських проєктах цифрової культурної спадщини. Автор публікації визначає принципи діяльності, цілі створення та практичний досвід функціонування інтегрованих інформаційних ресурсів Europeana.eu і Archivesportaleurope.net. Він описує процес формування та перші кроки з представлення українських архівних колекцій на зазначених європейських платформах, зокрема колекції «Тризуб – символ Української революції 1917–1921 років» із фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України та добірки «Унікальні документи Національного архівного фонду», розміщеної на вебпорталі Укрдержархіву, та акцентує увагу на значущості поширення в цифровому середовищі документів із зображенням державного герба Української Народної Республіки як засобу інформування європейської спільноти про безперервність українських державницьких традицій і усталену практику використання національної символіки. В перспективі А. Хромов бачить набуття статусу офіційного представника порталу «Архіви Європи» в Україні та забезпечення консультативно-методичної підтримки українських архівів з питань онлайн-оприлюднення оцифрованих архівних документів [87].

Авторський колектив (Балишев М., Алексеєнко А., Науменко Т., Черняховська Ю.) в статті «Процеси цифровізації та запровадження ініціативного проєкту «ТОПАЗ» у Центральному державному науково-технічному архіві України» [7] пропонує ініціативний проєкт «ТОПАЗ» («ТОПологія Архівного Зберігання»), суть якого полягає в створенні в архіві інтегрованої пошукової системи електронної ідентифікації об'єктів зберігання, яка покликана посилити контроль за станом і рухом документів, пришвидшити та полегшити їх пошук у сховищах, залучивши цифрові технології оперативного доступу до потрібних відомостей за допомогою двовимірних QR-кодів. В перспективі, на думку авторів, доопрацювання проєкту з метою увійти до складу сучасного SMART-архіву. Саме в цьому напрямі розвивається ЦДНТА України.

«Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації» стаття О. Левчук присвячена аналізу документних фондів Центрального державного електронного архіву України через призму архівних електронних інформаційних ресурсів як нових об'єктів ретроспективної інформації [39].

Білушак Т. розкриває доречність використання digital-маркетингових комунікацій для популяризації архівної інформації, що сприятимуть формуванню позитивного іміджу архівів та розвитку інноваційних форм взаємодії з суспільством [13].

2021 рік – опубліковані статті: Бездрабко В., Григор'єв В. «Архівний бренд-менеджмент: теоретичні засади та перспективи»; Калакура Я., Палієнко М. «Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства».

Бездрабко В. та Григор'єв В. зазначають, що архівний бренд-менеджмент є сукупністю заходів, що мають на меті підтримати систему цінностей, які формують у суспільстві особливий образ, статус архівіста й архіву як поліфункційної соціокомунікаційної інституції [11]. Нові технології також мають бути враховані як нові цінності.

Вимоги сучасності чітко відображені в статті Я. Калакури та М. Палієнко. Автори наголошують на концептуалізації електронного архівознавства, його значення в контексті інформатизаційних та інтеграційних процесів у рамках Європейського Союзу. Надають пропозиції щодо теоретичних, методологічних та дидактичних засад електронного архівознавства як галузі наукових знань і навчальної дисципліни, інноваційної основи комп'ютеризації архівних практик, модернізації змісту освітніх програм підготовки нової генерації архівістів та документознавців [33].

2022 рік – стаття Я. Калакури «Українська архівна наука у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів архівів», в якій ще раз підкреслено необхідність цифровізації архівної справи, враховуючи наскільки гострою стала загроза втрати національної пам'яті [31].

2023 рік – опубліковані статті: Залєток Н., Чорноморець Є. «Сучасний стан упровадження електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України»; Пуківський Ю. «Формування та перспективи онлайн-архіву усної історичних і візуальних джерел «Жива історія»»; Балишев М., Андрєєв Т., Голубкіна Г. «Об'єктно-географічний каталог ЦДНТА України»: специфіка, технологія створення, особливості використання»; Охріменко Г., Федорук О. «Автоматизація управління життєвим циклом електронних документів у сучасних архівних системах».

Автори Залєток Н. та Чорноморець Є. в своїй статті відображають реальний стан речей, пов'язаний з наданням електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України. Процес впровадження електронних архівних послуг відбувається поступово та залежить від матеріально-технічних і кадрових ресурсів кожної установи. Більшість архівів стикаються з технічними й організаційними проблемами, що зумовлює потребу в розробленні комплексної Програми інформатизації архівної справи. Перспективними напрямками автори бачать: запровадження єдиних стандартів електронних послуг і ціноутворення; інтеграція з державним порталом адміністративних послуг; поетапне підключення архівів до ресурсу «ARCHIUM» [28].

Вплив виклика – російсько-українська війна – на архівну справу стала каталізатором виникнення ініціативних проєктів, пов'язаних з цифровим архівуванням даних усної історії. Сутність такого проєкту – онлайн-платформи «Жива історія» – розглянуто в статті Ю. Пуківського. Як зразок апробації наведено приклад інтегрування в цифровий архів спогадів жертв і свідків російської окупації Бучанського району Київської області у лютому–березні 2022 р. [76].

«Об'єктно-географічний каталог ЦДНТА України» – масштабний багатоаспектний електронний картографічний реєстр архівних інформаційних ресурсів науково-технічної документації став об'єктом статті М. Балишева, Т. Андрєєва, Г. Голубкіної [10].

Узагальнене вивчення сучасних архівних систем із вдосконалення процесів автоматизованого управління життєвим циклом електронних документів; визначення заходів та інструментів для забезпечення ефективної взаємодії у сучасних архівних системах стало метою публікації Г. Охріменко, О. Федорук [47].

2024 рік – опубліковані статті: Балишев М., Андреев Т. «Інтерактивні карти як форми презентації архівних джерел: досвід ЦДНТА України»; Палієнко М. «Архіви у викликах надзвичайних ситуацій: важливий досвід реагування».

Автори М. Балишев та Т. Андреев продовжують презентувати доробки Центрального державного науково-технічного архіву України в черговій статті, зокрема інтерактивні карти «Об’єктно-географічного каталогу ЦДНТА України», концепти «Мандруємо містами України» та «Мандруємо світом», «Архітектурна спадщина архітектора Олексія Бекетова у ЦДНТА України» та інші. Вони зазначають, що головним перспективним результатом від впровадження інтерактивних карт є надання можливості користувачам самостійно здійснювати цільове тематичне виявлення архівних документів і замовлення їх копій у дистанційному режимі [8].

Палієнко М. аналізує підходи і досвід реагування на надзвичайні ситуації щодо документальної спадщини в історичній ретроспективі [49].

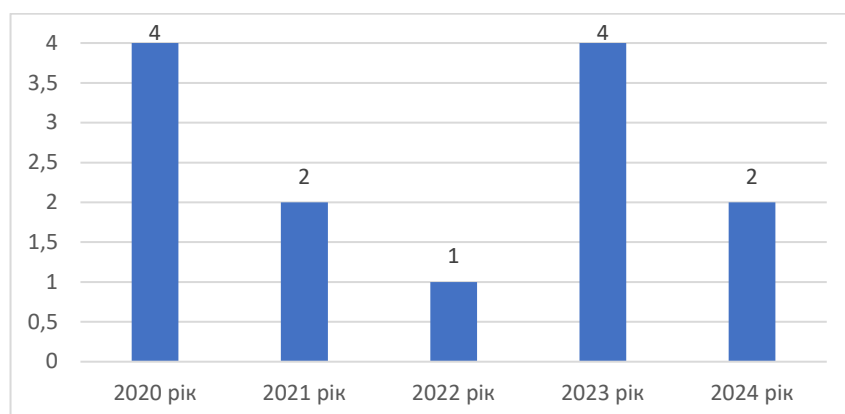

Рис. 3.4. Кількість статей за роками в журналі «Архіви України» з проблем цифровізації архівної справи.

З рис.3.4. бачимо популярність теми у 2020 та 2023 роках. На нашу думку, така активність має певний каталізатор – виклики сучасності (COVID-19, 24 лютого 2022 року).

«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» – заснований у 2004 році. Сьогодні журнал зорієнтований на висвітлення тем: дослідження особливостей розвитку архівної справи в Україні; функціонування бібліотек в період кризових станів; особливості створення та функціонування електронних бібліотек; тенденції розвитку соціально-комунікаційних технологій у різних галузях знань; архівна справа як інструмент досліджень; особливості розвитку документознавства у різних галузях наук [12].

У досліджуваний період були опубліковані статті:

–2021 рік – Василенко Д., Бутко Л. «Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи»; Артеменкова О. «Веб-сайти архівного спрямування у проведенні генеалогічних досліджень»;

–2023 рік – Тверитникова О., Салата Г. «Менеджмент якості архівної та бібліотечної справи: до проблеми імплементації міжнародних стандартів»; Кравець Р., Бойко П., Марковець О. «Електронний архів як засіб швидкого доступу до управлінської інформації»;

–2024 рік – Спектор А. «Цифровізація генеалогічних документів на основі технології автоматичного розпізнавання тексту».

Василенко Д. та Бутко Л. запропонували елементи архівної цифровізації. Саме вони були взяті автором кваліфікаційної роботи для вирішення завдання щодо підрозділу 1.2. Автори статті наголошують на тому, що весь шлях розвитку архівної галузі показує, що основне протиріччя в архівній діяльності прослідковується у відносинах традиційного та інноваційного методів роботи архівів. Цифровізація спричинила кардинальні зміни в архівному просторі, що стало початком імплементаційних процесів у аспекті цифровізації української архівної сфери [15].

Функціонування доступних у віддаленому режимі користувачеві інтернету веб-сайтів архівів – оптимальний інструмент вирішення

концептуальних завдань пошуку генеалогічного матеріалу для дослідження родоводу, насамперед, метричних книг, сповідальних документів та ін. зазначає в своїй статті О. Артеменкова [2].

Тверитникова О., Салата Г. розкривають необхідність впровадження інтегрованих систем менеджменту якості у розвиток архівної та бібліотечної справи, що є нагальним в умовах розгортання процесів цифровізації, електронного документообігу, надання електронних послуг. Наявність систем якості, відповідно до вимог міжнародних стандартів, сприятиме ефективній діяльності окреслених установ, удосконаленню системи якості надання послуг [82].

Статті практичного характеру [38; 79] формують уявлення як має бути представлений електронний архів в системі управління та які технології сприяють якісному оцифруванню генеалогічних документів.

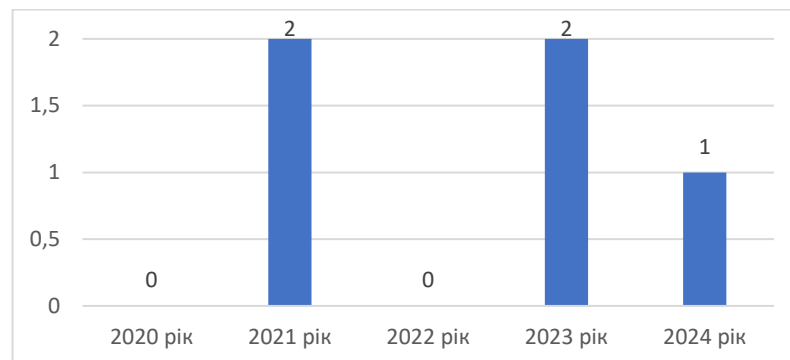

Рис. 3.5. Кількість статей за роками в журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» з проблем цифровізації архівної справи.

«Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» – заснований у 2018 році та зорієнтований на публікації результатів наукових досліджень з проблем бібліотекознавства, книгознавства, архівознавства, документознавства, інформаційних технологій, практики інформаційної, бібліотечної та архівної справи [84].

У досліджуваній період були опубліковані статті:

– 2022 рік – Василенко Д. «Інструментарій архівної інтернет-комунікації в аспекті розвитку соціальних мереж»; Артеменкова О.

«Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України»;

– 2024 рік – Ковальська Л, Ковальський Г. «Digital-маркетингова діяльність та новітні форми використання архівної інформації»; Ковтанюк Ю. «Від концепції зберігання документів в електронній формі до нормативно-правової бази створення національних архівних та бібліотечних інформаційних ресурсів»; Збанацька О. «Довідковий апарат архівів: зміст поняття та особливості представлення на вебсайтах центральних державних архівів України».

На нашу думку, стаття Василенко Д. є актуальною і сьогодні для того, щоб архівні установи зробили висновки щодо своєї діяльності у соціальних мережах, їх вклад у популяризацію архівів України. Автор запропонував активно займатися просуванням акаунтів у Facebook, оскільки стартові дані профілів у цій соціальній мережі є найбільш високими, враховуючи кількість підписників і наявний досвід адміністрування сторінок [14].

Автор кваліфікаційної роботи підтримує позицію О. Артеменкової щодо вдосконалення нормативно-правової бази архівної справи, особливо в контексті цифрових трансформацій, їх регулювання [4].

Питанню просування в соціальних мережах архівів, ефективного застосування е-маркетингу, залучення інтерактивних методик присвятили свою публікацію Л. Ковальська та Г. Ковальський [35].

На нашу думку, висновки статті Ковтанюка Ю. відображають реальний стан архівної цифровізації: «...найбільших успіхів у розбудові загальної системи від створення до передавання на постійне зберігання документів в електронній формі досягли українські архівісти. Важливою проблемою є розбудова системи «довготривалого зберігання», формування якої, на нашу думку, слід розпочинати з вимог до інформаційних об'єктів, якими вона наповнюватиметься. Це суттєво вплине на структуру і зміст метаданих, потрібних для керування цією системою. Тут слід скористатися успішним досвідом українських архівістів і бібліотекарів. Надактуальним завданням є

доопрацювання за кращими вітчизняними і зарубіжними практиками Концепції створення Національної електронної бібліотеки України» [36].

На необхідності уніфікації представлення довідкового апарату (виокремити друкований та електронний) на вебсайтах архівів, а також на поданні для колекцій коротких анотацій наполягає О. Збанацька [29].

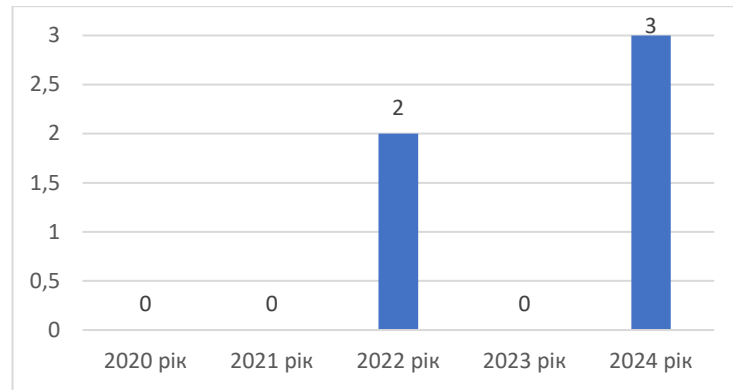

Рис. 3.6. Кількість статей за роками в журналі «Українській журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» з проблем цифровізації архівної справи.

Загальна кількість статей за трьома журналами становить 23 одиниці.

Висновки до розділу 3

В результаті аналізу стану науково-методичного забезпечення цифровізації архівної справи в сучасній Україні встановлено, що провідну роль у формуванні теоретичних засад і методичних підходів до цифрової трансформації архівної галузі відіграють профільні наукові та освітні установи, зокрема Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, заклади вищої освіти (кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка). Їх діяльність спрямована на розроблення концептуальних положень, методичних рекомендацій і наукове

супроводження процесів оцифрування, збереження та використання архівної інформації.

Аналіз документно-інформаційного масиву наукових праць засвідчив наявність значної кількості досліджень, присвячених проблемам цифровізації архівної справи, зокрема питанням електронних архівів, архівних електронних ресурсів, цифрового збереження документів та впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ. Водночас виявлено фрагментарність наукових напрацювань і відсутність єдиної, систематизованої методологічної бази, що ускладнює практичну реалізацію наукових рекомендацій на загальнодержавному рівні.

Загалом науково-методичне забезпечення цифровізації архівної справи в Україні перебуває на етапі активного розвитку та формування, що зумовлює потребу в подальшій координації наукових досліджень, узагальненні наявного теоретичного доробку та посиленні взаємодії між науковими установами й архівною практикою.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі охарактеризовано сучасний стан нормативно-правового та науково-методичного забезпечення цифровізації архівної справи в Україні.

Результати здійсненого дослідження дозволили дійти таких висновків:

1. Архівна справа є галуззю життєдіяльності суспільства, що керується власними принципами, має завдання з формування, обліку, зберігання і використання НАФ. Головним процесом організації архівної справи виступає зберігання архівних документів. На сьогодні архівну справу можна вважати стратегічно важливою галуззю, що забезпечує збереження документальної пам'яті народу, гарантує правову й інформаційну безпеку держави. Головним показником є наявність системи архівних установ. В Україні ця система є сталою. Проте, з урахуванням європейських стандартів, сучасних технологій, війни потребує модернізації. Українські архіви стають центрами захисту історичної правди, джерелами доказової інформації, а також платформою для широкого доступу громадян до документів через цифровізацію, зокрема активне оцифрування архівних документів.

2. Після 2014 року питання інформатизації архівної справи набуває ще більшої актуальності. І не тільки прагнення розбудови інформаційного суспільства в Україні стає каталізатором, більше це початок російсько-української війни. Архівна справа з того часу – це не лише про зберігання минулого, а й про захист національної ідентичності, прав громадян і інформаційну стійкість України. Сучасний стан цифровізації архівної справи можна визначити як задовільний, проте процес має бути більш ефективним та прискореним. Проблемними залишаються питання матеріально-технічної бази (архівні установи мають різні технічні можливості для оцифрування, зберігання та доступу до документів, що зумовлює фрагментарність цифрових

ресурсів і різний рівень надання електронних послуг, особливо між центральними та регіональними архівами), кадрового забезпечення (дефіцит фахівців з цифрової архівації, інформаційних технологій та кібербезпеки), ризики втрати даних через застарівання носіїв і програмного забезпечення, відсутність надійних систем резервного копіювання та довгострокової цифрової архівації; значна частина цифрових ресурсів залишається недоступною онлайн через правові обмеження, технічні проблеми або відсутність інтегрованих платформ доступу.

3. Держава виступає ключовим суб'єктом цифрової трансформації архівної галузі. Проте, має посилити свій вплив на забезпечення нормативно-правового регулювання, стратегічного планування, фінансування, координацію та захист національної архівної спадщини в цифровому середовищі.

4. Нормативне забезпечення цифровізації архівної справи перебуває в стадії формування та вдосконалення. Чинне архівне законодавство не повною мірою враховує особливості функціонування електронних архівів, довгострокового зберігання електронних документів, їх автентифікації та правового статусу цифрових копій, що ускладнює практичну реалізацію процесів цифровізації. Нагальним є питання внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та розроблення підзаконного акту, що встановлять вимоги до системи структурованого зберігання електронних документів, яка забезпечить їхню надійність, конфіденційність та швидкий доступ.

5. Більшого фінансування потребують наукові установи, що здійснюють дослідження в архівній справі. Також є потреба в розроблені єдиних стандартів, методик оцифрування, опису, формування метаданих і довгострокового зберігання цифрових ресурсів та їх адаптації до міжнародних стандартів.

Українська архівна справа потребує глибокої модернізації, адаптації до цифрових технологій, створення захищеної архівної інфраструктури, вдосконаленні нормативно-правової бази та фінансування науково-дослідної роботи. Архіви мають стати сучасними інформаційними хабами, взаємодіяти з громадою, відкритими для суспільства задля вивчення української історії та зберігання національної пам'яті. Архівна галузь має великий потенціал, який вимагає підтримки з боку держави для виконання своєї ролі у суспільному та культурному розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.   Анатолій Хромов: Унікальні архівні документи доступні онлайн. *Державна архівна служба України: веб-сайт*. URL: <https://surl.li/vlkmir> (дата звернення: 02.10.2025).
2.   Артеменкова О. Веб-сайти архівного спрямування у проведенні генеалогічних досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 63-69.
3.   Артеменкова О. М. Інформаційні технології як інструмент популяризації генеалогічних досліджень в архівах України : дис. ... д-ра філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи: 029 / Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2023. 212 с. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/diser/Artemenkova/Artemenkova_diser.pdf (дата звернення: 11.10.2025).
4.   Артеменкова О. Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 62–69.
5.   Архів архівного законодавства. *Державна архівна служба України: веб-сайт*. URL: https://archives.gov.ua/arch_zakon/ (дата звернення: 02.10.2025).
6.   Архіви України: веб-сайт. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/index> (дата звернення: 08.10.2025).
7.   Балишев М., Алексеєнко А., Науменко Т. Процеси цифровізації та запровадження ініціативного проєкту «ТОПАЗ» у Центральному державному науково-технічному архіві України. *Архіви України*. 2020. № 2 (323). С. 17–27.
8.   Балишев М., Андреев Т. Інтерактивні карти як форми презентації архівних джерел: досвід ЦДНТА України. *Архіви України*. 2024. № 1 (338). С.102-118.

9. Балишев М., Андреев Т., Голубкіна Г. На шляху до інклюзивності: віртуальна подорож ЦДНТА України як новий підхід до популяризації архівів. *Архіви України*. 2023. № 2 (335). С.91-102.
10. Балишев М., Андреев Т., Голубкіна Г. «Об'єктно-географічний каталог ЦДНТА України»: специфіка, технологія створення, особливості використання. *Архіви України*. 2023. № 3 (336). С.43-54.
11. Бездрабко В., Григор'єв В. Архівний бренд-менеджмент: теоретичні засади та перспективи. *Архіви України*. 2021. № 2 (327). С. 7–32.
12. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: веб-сайт. URL: <https://bdi.com.ua/uk> (дата звернення: 08.10.2025).
13. Білушак Т. Використання digital-маркетингових комунікацій в стратегії популяризації архівної інформації. *Архіви України*. 2020. № 4 (325). С. 73–81.
14. Василенко Д. Інструментарій архівної інтернет-комунікації в аспекті розвитку соціальних мереж. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 9. С. 138-147.
15. Василенко Д. П., Бутко Л. В. Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 32–38.
16. Веремчук О., Постельжук О. Цифровізація архівних установ: виклики та перспективи збереження національної пам'яті в епоху технологічних трансформацій. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. № 15. С. 142-153.
17. Видання УНДІАСД. *Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства: веб-сайт*. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=21#Mon> (дата звернення: 02.10.2025).
18. Впровадження електронних послуг в архівних установах України / Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства; уклад.: Н. В. Залєток,

Є. М. Чорноморець. Київ, 2022. 76 с. URL: <https://surl.li/uerjxu> (дата звернення: 10.10.2025).

19. Дайджест оцифрованих документів. *Державна архівна служба України: веб-сайт.* URL: <https://archives.gov.ua/?s=%D0%B4%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82> (дата звернення: 01.10.2025).

20. Державна архівна служба України: *веб-сайт.* URL: <https://archives.gov.ua/ua> (дата звернення: 11.09.2025).

21. Деякі питання документування управлінської інформації: постанова Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

22. Дідух Л. В., Залєток Н.В. Досвід українських архівів у створенні цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду. *Архіви України.* 2019. № 1. С. 87-101.

23. Доступ до цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду: методичні рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства; уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2022. 85 с. URL: <https://surl.li/kuxkzs> (дата звернення: 10.10.2025).

24. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2024-03-01]. Вид. офіц. Київ, 2023. 31 с.

25. Електронні архіви в Україні: як держава планує зберігати електронні документи. URL: <https://vchasno.ua/elektronni-arhivy-ukrainy/> (дата звернення: 17.09.2025).

26. Забезпечення збереженості електронних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації / Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства; уклад.: Л. В. Дідух, Н. В. Залєток, Т. М. Ковтанюк,

Ю. Г. Чернятинська. Київ, 2019. 68 с. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/1256_1.pdf (дата звернення: 10.10.2025).

27. Забезпечення збереженості цифрових аудіовізуальних документів Національного архівного фонду: метод. рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства; уклад.: Л. В. Дідух, В. В. Міхалко, Є. М. Чорноморець. Київ, 2024. 182 с. URL: <https://surl.lu/jrtpvy> (дата звернення: 10.10.2025).

28. Залсток Н., Чорноморець Є. Сучасний стан упровадження електронних послуг центральними та обласними державними архівними установами України. *Архіви України*. 2023. № 1 (334). С.27-40.

29. Збанацька О. Довідковий апарат архівів: зміст поняття та особливості представлення на вебсайтах центральних державних архівів України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 84-98.

30. Інституту архівознавства Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського: веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/15> (дата звернення: 13.10.2025).

31. Калакура Я. Українська архівна наука у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів архівів. *Архіви України*. 2022. № 4 (333). С.19-45.

32. Калакура Я. Українське архівознавство: критерії національного. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2015. Т. 22-23. С. 17-20.

33. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*. 2021. № 3 (328). С. 36–65.

34. Кафедра архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка: веб-сайт. URL: <http://archives.knu.ua> (дата звернення: 13.10.2025).

35. Ковальська Л, Ковальський Г. Digital-маркетингова діяльність та новітні форми використання архівної інформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 76-92.
36. Ковтанюк Ю. Від концепції зберігання документів в електронній формі до нормативно-правової бази створення національних архівних та бібліотечних інформаційних ресурсів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 99-115.
37. Коржик Н. Цифрові архіви України: стан, проблеми, перспективи. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 4. С. 35–39.
38. Кравець Р., Бойко П., Марковець О. Електронний архів як засіб швидкого доступу до управлінської інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 14-21.
39. Левчук О. Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. *Архіви України*. 2020. № 4 (325). С. 52-70.
40. Мазур О.Л. Музичні архівні фонди радіокомпаній в умовах цифровізації: дис. ... д-ра філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи: 029 / Міністерство культури та інформаційної політики України, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. 225 с. URL:https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/specrada/specrada/old_2021/Mazur/disMazur.pdf (дата звернення: 17.10.2025).
41. Мережа архівних установ та спеціальних установ страхового фонду документації. *Державна архівна служба України: веб-сайт*. URL: <https://archives.gov.ua/ua/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8> (дата звернення: 01.10.2025).
42. Міністерство цифрової трансформації України: *веб-сайт*. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 02.10.2025).
43. Нормативно-правова база. *Державна архівна служба України: веб-сайт*. URL: <https://archives.gov.ua/ua/normatyvno-metodychna-baza/> (дата звернення: 01.10.2025).

44. Облік і зберігання електронних документів: методичні рекомендації / Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства ; уклад.: В. Ф. Бойко, О. Я. Гаранін, З. М. Сverdлик, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2020. 44 с. URL: <https://surl.li/zrlkup> (дата звернення: 10.10.2025).

45. Олійник С. В. Архівознавство. Конспект лекцій для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2014. 144 с.

46. Основні положення організації науково-дослідної та методичної роботи в державних архівних установах України / Укл.: І.Б. Матяш (кер.), В.М. Гика, С.Г. Кулешов, Л.П. Одинока, Т.П. Прись, К.Т. Селіверстова, Н.М. Христова. Київ, 2001. 52 с. URL: <https://old.archives.gov.ua/Law-base/Provisions/index.php?2001-p>. (дата звернення: 03.09.2025).

47. Охріменко Г., Федорук О. Автоматизація управління життєвим циклом електронних документів у сучасних архівних системах. *Архіви України*. 2023. № 4 (337). С.58-70.

48. Оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.- дослід. ін-т арх. справи та документознавства; уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2021. 82 с. URL: <https://surl.li/tjfgia> (дата звернення: 10.10.2025).

49. Палієнко М. Архіви у викликах надзвичайних ситуацій: важливий досвід реагування. *Архіви України*. 2024. № 1 (338). С. 53–84.

50. Панкратова О.М. Цифровізація як сучасний тренд розвитку менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/927> (дата звернення: 29.09.2025).

51. Приймання-передавання документів в електронній формі на постійне зберігання : метод. рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; уклад.: В. Ф. Бойко, Ю.

С. Ковтанюк, З. М. Сverdлик. Київ, 2022. 80 с. URL: <https://surl.li/cwfjzp> (дата звернення: 10.10.2025).

52. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 31 грудня 2023 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/851-15> (дата звернення: 04.10.2025).

53. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

54. Проєкт Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року. URL: <https://surl.li/oispga> (дата звернення: 01.10.2025).

55. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.10.2025).

56. Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів: наказ Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 р. № 578/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

57. Про затвердження Положення про Міністерство цифрової трансформації України: постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF?find=1&text=%D0%B0%D1%80%D1%85#Text> (дата звернення: 02.10.2025).

58. Про затвердження Положення про організацію роботи архівів: наказ Міністерства юстиції України від 27 травня 2015 р. № 797/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0624-15#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

59. Про затвердження Положення про умови зберігання документів Національного архівного фонду: наказ Міністерства юстиції України від 02 березня 2015 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-15#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

60. Про затвердження Порядку проведення Державною архівною службою України перевірок стану архівної справи в державних архівах областей, міста Києва, галузевих державних архівах, архівних відділах районних державних адміністрацій, архівних відділах міських рад: наказ Міністерства юстиції України від 10 травня 2019 р. № 1420/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0503-19#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

61. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014 № 1886/5. URL: <http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

62. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: наказ Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 р. № 1000/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

63. Про затвердження Правил роботи архівних установ України: наказ Міністерства юстиції України від 08 квітня 2013 р. № 656/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text> (дата звернення: 03.10.2025).

64. Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації: наказ Міністерства юстиції України від 10 лютого 2012 р. № 232/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-12#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

65. Про затвердження Типового положення про секретний архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації: наказ Міністерства юстиції України від 12 лютого 2015 р. № 167/5/104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-15#Text> (дата звернення: 07.10.2025).

66. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 01.09.2025).

67. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/2807-20> (дата звернення: 02.10.2025).

68. Про оптимізацію системи центральних державних архівів: постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2022 р. № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/732-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.09.2025).

69. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 року № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

70. Про проведення експертизи цінності документів: постанова Кабінету міністрів України від 08 серпня 2007 р. № 1004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.10.2025).

71. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2020 році та пріоритети Укрдержархіву на 2021 рік. *Державна архівна служба України*. 91 с. URL: <https://surl.li/ajrjbi> (дата звернення: 03.10.2025).

72. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2021 році та пріоритети на 2022 рік.

Державна архівна служба України. 93 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/zvit2021-arhiv.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).

73. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2022 році та пріоритети Укрдержархіву на 2023 рік. *Державна архівна служба України.* 81 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_2022_archiv.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

74. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2023 році та пріоритети на 2024 рік. *Державна архівна служба України.* 74 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_archiv_2023.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

75. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2024 році та пріоритети Укрдержархіву на 2025 рік. *Державна архівна служба України.* 97 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit_archiv_2024.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

76. Пуківський Ю. Формування та перспективи онлайн-архіву усноісторичних і візуальних джерел «Жива історія». *Архіви України.* 2023. № 2 (335). С.68-77.

77. Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів: метод. рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства; уклад.: В. Ф. Бойко, С. Г. Кулешов. Київ, 2023. 50 с. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/1543_4.pdf (дата звернення: 09.10.2025).

78. Розпочато еру електронного архівування в Україні. *Державна архівна служба України: веб-сайт.* URL: <https://surl.lt/lxjgra> (дата звернення: 01.10.2025).

79. Спектор А. Цифровізація генеалогічних документів на основі технології автоматичного розпізнавання тексту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2024. № 4. С. 56-68.

80. Створення 3D-екскурсій в архівних установах. Методичні рекомендації / Держ. архів. служба України, ЦДЕА України; уклад.: К. Євсєєв, І. Казімірова. Київ, 2021. 26 с. URL: <https://surl.li/wohzigk> (дата звернення: 10.10.2025).

81. Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року. *Державна архівна служба України: веб-сайт*. URL: <https://surl.lu/tyescvw> (дата звернення: 01.10.2025).

82. Тверитникова О., Салата Г. Менеджмент якості архівної та бібліотечної справи: до проблеми імплементації міжнародних стандартів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 48-53.

83. Український мартиролог XX ст. *Державна архівна служба України: веб-сайт*. URL: <https://archives.gov.ua/um.php> (дата звернення: 01.10.2025).

84. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук: *веб-сайт*. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/index> (дата звернення: 08.10.2025).

85. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства: *веб-сайт*. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php> (дата звернення: 15.10.2025).

86. Філіпова Л. Я. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістов-ний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. №2. С. 6–11.

87. Хромов А. Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання. *Архіви України*. 2020. № 2 (323). С. 7–16.

88. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. *Archium/ Архіум. Міжархівний пошуковий портал.* URL: <https://archium.cdiak.archives.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2025).

89. Центральний державний історичний архів України, м. Київ: *веб-сайт.* URL: <https://cdiak.archives.gov.ua/> (дата звернення: 19.09.2025).

90. Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього: методичні рекомендації: затверджено наказом Державної архівної служби України від 16 квітня 2019 року № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0036843-19#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

91. Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього: методичні рекомендації / Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства; із змінами; уклад.: Л.В.Дідух, Н.В.Залєток, Т.М.Ковтанюк. Київ, 2021. 133 с.

92. Як шукати? *Archium/ Архіум. Міжархівний пошуковий портал.* URL: <https://searcharchives.net.ua/how-to-search> (дата звернення: 17.09.2025).

93. *Archium/ Архіум. Міжархівний пошуковий портал.* URL: <https://searcharchives.net.ua> (дата звернення: 17.09.2025).

94. FamilySearch: *веб-сайт.* URL: <https://www.familysearch.org/uk/global> (дата звернення: 02.10.2025).